

LUNDS UNIVERSITET

Tolkmissar ett hot mot rättssäkerheten
- Ett kunskapsbaserat dilemma?

Kandidatuppsats i Rättssociologi

Kriminologiprogrammet

Januari 2012

Nadine Millbourn 8805143305

Lunds universitet

Rättssociologiska enheten

Handledare: Marie Appelstrand

Examinator: Karsten Åström

Abstrac

Today communication through an interpreter at authorities is a common phenomenon in Sweden because there are people living in the country who do not understand or speak the Swedish language. This paper focuses on the use of interpreters in the judiciary and how the interpreter misses in this occupation may threaten the rule of law. The purpose of this paper is to investigate if the current interpreter system can guarantee everyone the right secure equal treatment. Previous research has, inter alia, noted interpreters varying level of knowledge which also the majority of the country's courts have pointed put. To further illustrate this problem the paper also analyses if there are other factors than the interpreter's knowledge that are affecting the law of a fair trial.

The interpretation system that this paper assumes is based on three operations; education, interpreter services and interpreter users. Different kinds of interviews have been implemented with respondents in all of these operations to get a conception of how they see the current interpreter system and it's legal.

Nyckelord: kommunikation, tolksystem, rättssäkerhet, kunskap, resurser

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte, frågeställning och avgränsning.....	7
2. Tidigare forskning.....	8
2.1 Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m.....	8
2.2 Tolkprojektet.....	9
2.3 Diskriminering i rättsprocessen.....	9
2.4 Judging the Immigrant.....	10
2.5 Legal Interpreting: An emerging profession.....	10
3. Bakgrund.....	11
3.1 Kort historik.....	11
3.2 Vad är en tolk?.....	12
3.3 Tolkutbildning, TÖI och Kammarkollegiet.....	12
3.4 Tolkförmedling.....	14
3.5 Tolkanvändare.....	16
4. Rättsliga utgångspunkter.....	19
4.1 Användning av tolk.....	19
4.1.1 Rättegångsbalken.....	19
4.1.2 Förvaltningsprocesslagen.....	20
4.1.3 Regeringsformen.....	20
4.1.4 Förvaltningslagen.....	21
4.1.5 Europakonventionen.....	21
4.2 Upphandling av tolk.....	21
4.2.1 Lagen om offentlig upphandling.....	21
4.3 Reglering i utbildningssystemet.....	22
4.4 Tolkars yrkesetik.....	22
5. Teoretiska utgångspunkter och begrepp.....	23
5.1 Rättssäkerhet och legalitet.....	24
5.2 Rättssociologiskt perspektiv.....	24
5.2.1 Rättens åsyftade verkningar.....	25
5.2.2 Normer, system och styrningsmedier.....	26
5.2.3 Tolksystemet.....	27
5.3 Kommunikationsteori.....	27
5.3.1 Barriärmodellen.....	29
5.3.2 Filter- och brusmodellen.....	29

6. Metod	30
6.1 Kvalitativ datainsamling	31
6.1.1 Semistrukturerad intervju	31
6.1.2 E-post intervju	32
6.1.3 Telefonintervju	32
6.2 Urval	33
6.2.1 Respondenter och genomförande	33
6.3 Etiska principer	35
6.4 Validitet och reliabilitet	35
6.5 Genomförande av analys	36
7. Resultat/Analys	37
7.1 Kunskap	37
7.2 Tid	40
7.3 Yrkesetik	42
7.4 Ekonomi och status	43
7.5 Tillgångar/resurser	43
7.6 Sammanfattande analys	45
7.6.1 Kommunikationsbrister	45
7.6.2 Ekonomiska resurser	47
7.6.3 Rättslig frågeställning	48
8. Slutsatser	48
8.1 Förslag till fortsatt forskning	50
9. Referenser	51
9.1 Litteratur	51
9.2 Offentligt tryck	52
9.3 Elektroniska referenser	53
9.4 Tidningar	54
Bilaga 1	54
Bilaga 2	57

1. Inledning

”Hälften av landets tolkar är så okunniga att rättssäkerheten hotas.” ”Bara 10 % av alla tolkuppdrag i Sverige sker med hjälp av auktoriserade tolkar” (TT. <http://tt.se/>).

Dagligen förekommer det tusentals tolkningar i Sverige inom olika myndigheter där tolken många gånger blir en avgörande person när beslut ska fattas, eftersom en korrekt utförd tolkning är en förutsättning för att myndigheters fastställanden ska kunna vara rättssäkra (Dagens Juridik <http://www.dagensjuridik.se/>).

Denna uppsats bygger på *tolkanvändning inom rättsväsendet* där det bl.a. finns bestämmelser som framhåller att alla rättegångar måste hållas muntligen och på svenska (Rättegångsbalken (1942:740) 43 kap. 5§). Detta för att alla svenska medborgare ska ha rätt att tillgodogöra sig och förstå en svensk domstolsförhandling (Torstensson 2010:71). Tolkningsproceduren dvs. den muntliga dialogen mellan parterna, blir alltså mycket viktig.

Trots detta finns det *inga rättliga krav* på att tolken som används inom domstolsväsendet ska ha någon särskild utbildning. Enligt tidigare forskning av Domstolsverket har det dock visat sig att majoriteten av Sveriges domstolar upplever en varierande kunskapsnivå mellan olika tolkar som delas in i olika grupper utefter kompetensförmåga (Pålsson 2010:11). Idag finns det ca 6000 aktiva tolkar i Sverige varav endast 1000 är auktoriserade, dvs. har en högre utbildning (<http://semantix.se/>).

Det finns däremot tydliga bestämmelser i Europakonventionens (1994:1219) artikel sex, som stadgar alla medborgares rätt till en rättvis rättegång. I denna föreskrift skildras också de minimirättigheter en brottsmisstänkt person har som, *att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom.*

Frågan är om alla i enighet med detta kan garanteras en rättvis rättegång, särskilt då det finns individer som måste använda tolk som ett verktyg för förståelse, en tolk som möjligen inte besitter tillräckligt med kunskap för att kunna ge en tydlig översättning. Lagen i detta fall, dvs. Europakonventionens artikel sex, har en viss innebörd i skriven text (Law in books) men får inte alltid samma följd då den tillämpas i verklighetens tolksystem (Law in action) (Sutton 2001). Detta eftersom det ibland uppstår tolkmissar under rättegångar som hotar rättssäkerheten.

För att undersöka denna problematik ur ett *rättssociologiskt perspektiv* är det enligt Mathiesen viktigt att rätten ses som en del i människors liv som vävs samman med övriga omständigheter som påverkar vår tillvaro. Rätten verkar som en kontext vars åsyftade effekt allmänt är bestämt av de sociala, ekonomiska och politiska kontexter som lagstiftningen verkar tillsammans med (Mathiesen 2005:60).

Denna uppsats utgår från ett tolksystem som involveras av tre verksamheter; utbildningssystemet, tolkförmedlingar och tolkanvändare som alla, enligt tidigare forskning, är av betydelse för systemets funktion. Intervjuer har genomförts med respondenter inom vardera verksamhet för att få en uppfattning kring hur de ser på tolkmissar i rättsliga sammanhang och hur dessa kan påverka människors rättssäkerhet och likabehandling.

Innebörden av begreppet *tolkmiss* är svår att ge då det är en väldigt subjektiv term. Denna studie har valt att se en tolkmiss som ett begrepp som kan få varierad betydelse från fall till fall men uppstår först då kommunikationen brister av olika anledningar mellan tolken och övriga aktörer i rättssalen. Uppsatsen kommer därmed att beröra *kommunikationsteorin* eftersom tolkens tvåspråkighet blir ett avgörande redskap för att kommunikation mellan människor som inte delar samma språk ska kunna uppstå.

1.1 Syfte, frågeställning och avgränsning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om brister i tolkningsförfarandet under en rättegång kan påverka människans fri- och rättigheter. Enligt svensk lag krävs inte någon särskild kompetens hos tolken för att denne ska få arbeta i en rättsal. Utifrån tidigare undersökningar har det visat sig att majoriteten av landets domstolar upplever en stor varierande kunskapsnivå mellan olika tolkgrupper, trots detta ställs aldrig eller sällan några krav på tolkens utbildning. Samtidigt finns det tydliga bestämmelser i europakonventionen som klart skildrar allas rätt till en rättvis rättegång. Med utgångspunkt i detta är frågeställningen för uppsatsen:

Är det tolkars varierande kunskapsnivå som gör att alla inte kan garanteras en rättvis rättegång, eller finns det andra faktorer inom tolksystemet som påverkar lagens tillämpning?

Den geografiska avgränsningen i uppsatsens empiriska del är Skånelän, med utgångspunkt i en större och en mindre stad. En av anledningarna till att undersökningen är gjord i Skåne är dels av praktiska skäl men även pga. att det här lever individer med flera olika nationaliteter, främst i Malmö¹. Detta resulterar i att det krävs tolkning i denna region för att kommunikation ska kunna uppstå då det finns människor som inte förstår det svenska språket. En annan anledning till att uppsatsen bara fokuserar på två områden i Skåne har med en tidsbegränsning att göra, då jag bara har haft tio veckor på mig att genomföra undersökningen, därför var jag tvungen att begränsa materialet. Det hade annars varit intressant att studera flera distrikt i Skåne för att på så vis få en djupare förståelse av problemet.

Ytterligare en avgränsning är de verksamheter där data har inhämtats, dvs. inom utbildningssystem, bland tolkförmedlingar och tolkanvändare. Uppsatsen lägger ingen större vikt på själva tolken, utan intresset ligger i att studera om och i så fall

¹ På följande hemsida går det att läsa mer om staden Malmö och dess invånare http://www.malmo.com/swedish/thecity/malmo_brief/population.asp?Menu=City

vilka omständigheter i de olika verksamheterna som gör att Europakonventionens åsyftade effekt om rätten till en rättvis rättegång inte alltid går att realisera, dvs. varför Law in books och Law in action inte stämmer överens.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt följer en redogörelse av rapporter, projekt och artiklar som berör dilemmat som denna uppsats utgår från. Inom såväl rapporterna som projektet är det flera individer som är involverade men referens görs endast till projektledaren.

2.1 Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m.

Denna rapport² är en viktig utgångspunkt för uppsatsen vilken har arbetats fram av Domstolsverket 2010 på uppdrag av regeringen och som tyder på att kunskapsnivån bland Sveriges tolkar skiljer sig åt markant och har därför delats in i fyra olika grupper; rättstolk, auktoriserad tolk, tolk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning och annan tolk (Pålsson 2010:11). Rapporten visar att majoriteten av de domstolar som deltog i underökningen (65 stycken av 80) upplever en fallande skala i kvaliteten hos de fyra olika tolkgrupperna. Trots detta framgick det ur studien att en stor del, 40 % av domstolarna, aldrig eller sällan ställer krav på rättstolk eller auktoriserad tolk. Anledningen till detta, menar många av domstolarna, beror på något eller några av följande skäl; det saknas rättstolk i närområdet eller det finns allt för få att tillgå vilket gör att det inte är värt besväret att ställa dessa krav. Rättstolkar är dessutom dyrare både pga. att de måste resa långa sträckor men också pga. att deras arvode är högre. Några domstolar menar att de förutsätter att tolkförmedlingen levererar kompetenta tolkar medan andra domstolar anger att de inte fått några anvisningar om att

² Resultatet på denna undersökning går att skildra på <http://www.semantix.se/upload/pressmeddelande/2011/Pressmeddelande%202011-02-27.pdf>.

efterfråga rättstolk. Ett fåtal domstolar hävdar även att det inte finns något behov av rättstolk (Pålsson 2010:11).

2.2 Tolkprojektet

Tolkprojektet är ytterligare en undersökning som skildrar tolkningens betydelse för rättssäkerhet och integration, där fokus ligger på ensamkommande asylbarn. I detta projekt finns det många aspekter som liknar Domstolsverkets undersökning, bl.a. vad gäller tolkens kunskap. Studien tar utgångspunkt i tre dimensioner, individ, grupp och mångfald för att få fram olika perspektiv på tolkens roll och tolkningens innebörd. Vart reellt tolkat möte är bestämt både av enskilda deltagares handlande och av samhälleliga och strukturella förutsättningar i form av exempelvis lagstiftning och ekonomiska medel (Norström 2011:10). Här finner jag en likhet med min uppsats som dock ser till tolkningens betydelse utifrån tre verksamheter; utbildningssystemet, tolkförmedlingar och tolkanvändare där undersökningen har utgått från hur representanter ur dessa grupper ser på tolkmisar i rättssalen och hur detta kan påverka den lagstiftning som ska garantera alla människor rätten till en rättvis rättegång.

2.3 Diskriminering i rättsprocessen

Brottsförebyggande rådet (Brå) har gett ut en rapport som skildrar *diskriminering i rättsprocessen* och vars syfte ligger i att framställa på vilka sätt handlanden och strukturer inom rättsväsendet kan resultera i att personer med främmande nationalitet försummas under rättsprocessen. I denna redogörelse finns en del likheter med både Domstolsverkets rapport och Tolkprojektet där även Brå fann att flera rättsliga aktörer hade erfarenhet av dålig tolkning, ibland pga. att tolken inte hade någon utbildning. Detta har i sin tur resulterat i att många aktörer inom rättsväsendet upplever missuppfattningar och otydlighet, som medför att

kvaliteten influeras på det material som de rättsliga aktörerna har att arbeta utefter (Martens, Shannon & Törnqvist 2008:10).

2.4 Judging the Immigrant

I denna avhandling undersöker Torstensson vilken betydelse tolkars brutna svenska får i rätten. Ungefär en av tio domstolsförhandlingar i svenska tingsrätter genomförs med hjälp av tolk. I en ideal situation är tolken auktoriserad av KamK och har utsetts av en tolkförmedling. Det finns dock inga rättsliga krav på att tolken som närvarar under en rättegång ska vara auktoriserad, utan den som bedöms ha tillräckliga kunskaper i källspråket kan mer eller mindre titulera sig som tolk. Torstensson menar att det är omöjligt att upprätthålla europakonventionens artikel sex som ska garantera alla en rättvis rättegång om inte en tolk används när det finns deltagare i rättssalen som inte behärskar det svenska språket (Torstensson 2010:80).

2.5 Legal Interpreting: An emerging profession

Slutligen finns ytterligare en studie när det gäller tolkproblematik i rättsliga sammanhang. Benmaman tar i denna artikel upp det ökade behovet av rättstolkar och som menar att när tolkning sker med icke-kvalificerade tolkar äventyras en individs rättigheter vilket kan leda till allvarliga konsekvenser. Tolkar är i behov av olika sorters kunskaper och färdigheter. Såväl i tvåspråkighetskommunikation som kulturell medvetenhet. En tolk måste vidare, precis som Domstolsverkets rapport och Tolkprojektet har konstaterat, förstå den rättsliga processen och det juridiska språket (Benmaman 1992:446).

3. Bakgrund

Det tolksystem som uppsatsen utgår ifrån bygger alltså på tre verksamheter utbildningssystem, tolkförmedlingar och tolkanvändare. Sverige är ett mångkulturellt land med flera individer som inte förstår eller behärskar det svenska språket. Detta har i sin tur lett till ett samhälleligt behov av tolk för att kommunikation ska kunna uppstå. I detta avsnitt beskrivs de berörda verksamheterna mer detaljerat och som startar med en historisk skildring vad gäller tolksystemets uppkomst, följt av en kort beskrivning av själva tolkrollen.

Inom dessa verksamheter har tidigare forskning uppmärksammat olika aspekter som är av betydelse när det gäller tolkproblematik i rättssalen och som påverkar tolksystemets rättssäkerhet. Vissa av dessa aspekter är dock dilemman som inverkar på mer än bara en verksamhet.

3.1 Kort historik

År 1968 reglerades invandringen till Sverige vilket gjorde att behovet av utbildade kontakttolkar ökade, för att en individ som inte kan svenska och en tolkanvändare skulle kunna kommunicera på ett rättssäkert sätt (Norström 2011:10).

Tolkutbildning har funnits i Sverige sedan slutet av 1960-talet och startades då av statens invandrarverk och kommunernas invandrarbyråer. Med tiden kom tolkning även att ses som ett myndighetsbehov i samband med lanseringen av förvaltningslagen där en paragraf särskilt skildrade behovet av tolk. 1986 etablerades TÖI (tolk- och översättarinstitutet) vid Stockholms universitet för att ansvara för tolk- och översättarutbildning (Norström 2011:39).

Tolkförmedlingens verksamhet för kontakttolkar startades även den på 60-talet i Sverige. 1992 avreglerades dock denna funktion och sedan dess har ett stort antal privata förmedlingar vuxit fram. 1996 bildades Tolkservicerådet (TSR) vars huvudsyfte är att utveckla tolkservice i Sverige och som bl.a. erbjuder

utbildningar och remissinsatser. Majoriteten av TSRs medlemmar är kommunala förmedlingar (21) där endast två är privata (Norström 2011:32).

3.2 Vad är en tolk?

En tolk förmedlar kommunikation mellan individer som inte delar samma språk. De vanligaste inriktningarna inom professionen är kontakttolk, konferenstolk och teckenspråkstolk (Norström 2011:12). Uppsatsen fokuserar på hur kontakttolkning fungerar inom tingsrätterna när en tolk är närvarande i rättssalen.

Kontakttolkens arbetssituation kan variera från dag till dag, då de tolkar mellan enskilda personer och representanter för svenska myndigheter, allt från hälso- och sjukvård, rättsväsendet till kommun och socialförvaltning m.fl. (<http://www.tolk.su.se/>). Tolkning kan ske på plats eller via telefon- eller videotolkning. Vilka kompetenser som fordras för kontakttolkning finns inte att utläsa i svenska styrdokument. Tidigare forskning som genomförts av Tolkprojektet fann att tolkars mest väsentliga kompetenser är språk, faktakunskap, fackspråk och kunskap om tolkteknik och tolketik. En tolk måste på bara några sekunder lyssna, ta emot och försända förkunnelser, hitta rätt benämning men också välja rätt uttrycksform till rätt person. Tolken måste ha kunskap om det ämne som utreds under sammanträdet, dess terminologi, bestämmelser och förordningar men också om samhälleliga och kulturella koder samt hantera tabun, oro och emotioner (Norström 2011:12).

3.3 Tolkutbildning, TÖI och Kammarkollegiet

Kontakttolkar kan ha en mycket varierande utbildningsbakgrund. De tolkar som är aktuella för tolkning inom domstolsväsendet kan enligt tidigare forskning delas in i fyra olika kategorier; rättstolk, auktoriserad tolk, tolk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning samt annan tolk (Pålsson 2010:9). Några av

landets domstolar har i Domstolsverkets rapport anmärkt att kompetensen bland tolkar som används i rättsliga sammanhang kan vara mycket skiftande, vilket inte är acceptabelt ur en rättssäkerhetsaspekt (Pålsson 2010:14). Grunden för en tolkutbildning är att man har goda förkunskaper i språk, både inom det svenska målet och inom det språk man har tänkt specialisera sig inom. En aspekt som uppmärksammats av tidigare forskning när det gäller språkkunskaper är att domstolar ibland tilldelas odugliga tolkar i ett så ”enkelt” språk som engelska. Det händer dessutom relativt ofta att tolkförmedlingar misslyckas med att skaffa fram tolk eller skickar tolk i fel språk (Pålsson 2010:14).

Tolkutbildning görs på flera olika skolor i Sverige där TÖI har det övergripande ansvaret. TÖI tillhör Stockholms universitet och leds av en styrelse som utnämns av regeringen. Institutionen har i uppgifter att organisera tolkutbildning utifrån samhällets behov. TÖI ger utbildningsbevis åt de tolkar som fått ett godkänt resultat på utbildningen³. På TÖIs hemsida går det dock att utläsa att det under 2012 kommer ske ändringar i verksamheter då Myndigheten för yrkeshögskolan kommer att ta över ansvaret för tolk- och översättarutbildningen (<http://www.tolk.su.se/>). För att vidare bli auktoriserad tolk krävs ett godkänt betyg på de prov som Kammarkollegiet (KamK) håller. Vem som helst har rätt att genomföra KamKs tester, med eller utan tolkutbildning. Idag finns det ca 6000 aktiva tolkar i Sverige, varav ca 1000 är auktoriserade (<http://semantix.se/>).

En auktoriserad tolk som har fått statlig legitimation efter att ha verkställt KamK kunskapsprov som omfattar ämnesområdena sjukvård, socialvård, arbetsmarknad, allmänna försäkringar och vardagsjuridik. En rättstolk är redan en auktoriserad tolk som fått specialkompetens efter att ha klarat KamKs test för tolkning inom rättsväsendet (Pålsson 2010:9).

Det är KamK⁴ som sköter tillsynen över landet auktoriserade tolka, utöver denna övervakning finns det ingen granskning av tolkverksamheten. Det är därför svårt

³ Mer om tolkutbildning går att läsa på TÖIs hemsida <http://www.tolk.su.se/>

⁴ Mer om denna verksamhet går att läsa på KamKs hemsida <http://www.kammarkollegiet.se/>

för klienten (den person som blir tolkad) att hävda sina rättigheter och för tolkanvändaren att göra en verklig mätning av kvaliteten hos de olika tolkförmedlingarna. KamK för ett register över legitimerade tolkar och följer det som stadgats i enighet med förordning (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare. KamK erbjuder auktorisation i 38 språk, vilket bör uppmärksammas då det enligt TÖI finns tolkar som genomgått utbildning i 150 olika språk (Pålsson 2010:9). Således är det endast ett begränsat antal tolkar som har möjlighet att genomföra auktorisationsprov. En auktorisation varar i fem år men kan förnyas hos KamK som vid ansökningen ska pröva om tolken behöver göra ett nytt kunskapsprov.

Både Domstolsverket rapport och Tolksprojektet har konstaterat att det behövs ökad kvalifikation bland landets alla tolkar. Utbildningssystemet får följaktligen en avgörande roll när det gäller att utbilda tolkar och höja kompetensen. Det saknas dock tillräckligt med resurser inom utbildningssystemet vilket har resulterat i stora nedskärningar och som i sin tur har skapat stora problem när det gäller tillgång till tolk (Norström 2011:40). Ett annat problem när det gäller ekonomiska resurser är att TÖI endast startar utbildning i de språk där det finns tillräckligt många deltagare, det arrangeras såldes utifrån de språk som de sökande har och inte med hänsyn till de språk som efterfrågas på marknaden (Norström 2011:40).

3.4 Tolkförmedling

En tolkförmedling arbetar med att lösa kommunikationsproblem mellan individer som inte delar samma språk. Fokus ligger på själva tolkningsproceduren, dvs. en muntlig dialog mellan olika parter. Den muntliga tolkningen är en förutsättning för att en rättegång i Sverige ska kunna genomföras eftersom alla domstolsförhandlingar ska hållas på svenska enligt muntlighetsprincipen (Rättegångsbalken 43 kap. 5§). Tolkförmedlingar erbjuder för det mesta också

textöversättningar, detta är dock inget som denna uppsats går djupare in på (www.sprakservice.se).

De två vanligaste kommunikationsmöjligheterna som tolkförmedlingar erbjuder är plats- och telefontolkning. Både Tolkprojektet och Brås rapport skildrar problem när det gäller användning av telefontolkning. Såväl tolkar som tolkanvändare upplevde i dessa undersökningar denna kommunikationsmöjlighet som mycket bekymmersam. I Tolkprojektet förklarade några av tolkarna att det är svårt att ge en översättning så likt originalbudskapet som möjligt om närvaro uteblir. Det går då inte att urskilja kroppsspråk, ansiktsuttryck eller växelverkan mellan parterna (Norström 2011:24). En del av domarna i Brås undersökning menade också att svårigheterna med telefontolkning ibland är så påtagliga att det medför ett hot mot rättssäkerheten (Martens, Shannon & Törnqvist 2008:11).

Tolkförmedlingens främsta uppgift är att förmedla uppdrag mellan en beställare och tolk. Bokning, förfrågan till tolk och bekräftelse på tolken sker oftast via mejl eller en särskild webbsida som kunder eller tolkar tilldelas men även telefon, fax eller sms används (Norström 2011:34). Navet i förmedlingsarbetet är förmedlarna, som jobbar med allt från bokning till leverans. Tolkförmedlare har två centrala uppgifter, att ta emot både kund- och tolksamtal och att ordna upp tolkarnas arbetsschema. Denna person måste vara säker på språk och känna till tolkarna så pass bra att han/hon kan bedöma vilken tolk som passar bäst för ärendet (Norström 2011:34).

Idag förekommer det både privata och kommunala tolkförmedlingar i Sverige. Ökningen bland de privata har under de senaste tio åren påverkat konkurrenssituationen vid upphandling av tolk. De kommunala förmedlingarna är utformade och drivs i enighet med kommunallagen (1991:900), här bör uppmärksammas den bestämmelse om att kommunen inte får bedriva verksamhet som innebär ekonomiskt risktagande. Privata tolkförmedlingar är inte bundna av liknande regler utan drivs ofta utefter aktiebolagslagen (2005:551) (SOU 2004:15 Tolkförmedling - kvalitet registrering tillsyn).

Tolkservicerådet (TSR) är en branschorganisation som menar att kommunala föreningarna främst arbetar inom landets glesområden och här är tolktjänsterna dyrare pga. högre reskostnad för tolken i jämförelse med vad som gäller i tätorterna. Inom större städer verkar däremot framförallt de privata tolkförmedlingarna (SOU 2004:15).

Med tanke på utbildningssystemets begränsningar och den rådande tolkbristen som nämnts tidigare har flera tolkförmedlingar börjat anordna egna utbildningar vilka dock saknar både kvalitetskontroll och examinationsrätt. Dessa kan ställa till med bekymmer både för tolkarna själva, som inte får någon etablerad utbildning, men också i tolkanvändarnas arbete och klienters/patienters rättssäkerhet som kan hotas pga. tolkens kompetensnivå (Norström 2011:42). Tolkförmedlingar arbetar dessutom aktivt med tolkanvändarutbildning för att öka kunskapen vad gäller tolkning och förmedling i tolk, eftersom denna kategori ofta saknar insikt i tolkyrket vilket många gånger resulterar i att orimliga krav ställs på tolkningen (Norström 2011:33).

3.5 Tolkanvändare

Tolkar anlitas främst när tolkanvändaren anser att det behövs för att kunna kommunicera med klienten. Flertalet av tolkanvändare arbetar inom institutioner som många gånger är bundna till upphandlingar (Norström 2011:23). En tolkanvändare kan vara en representant från olika verksamheter eller myndigheter, denna undersökning utgår endast från domstolväsendet eftersom uppsatsämnet fokuserar på tolkmisar i rättsalen.

I Sverige finns det allmänna domstolar, förvaltningsdomstolar och specialdomstolar. Uppsatsen undersökning berör endast de allmänna domstolarnas första instans, nämligen tingsrätterna, där intervjuer genomfördes med rådmän vid Malmös respektive Hässleholms tingsrätt samt med två domstolssekreterare. I Sverige finns det 48 stycken tingsrätter som dömer i tviste- och brottmål. Här

tjänstgör lagmän, chefsrådmän och rådmän, dvs. ordinarie domare som utnämns av regeringen och är anställda vid domstolen (www.domstolen.se). Domstolssekreterare är en annan aktör i tingsrätten som har en betydande roll vid beredning av målen. Det ligger på deras ansvar att bl.a. se till att alla berörda parter i ett mål är närvarande vid en rättegång och det är också de som ska se till att tolk beställs om det finns behov av detta (www.domstolen.se).

När tingsrätterna beställer tolktjänst förhåller de sig oftast till ett ramavtal. På det statliga området finns en inköpningsamordning vars syfte är att kostnadseffektivisera myndigheternas inköpsverksamhet och därigenom spara pengar för staten. Detta avtal är domstolarna inte bundna till då de har avropsrätt om de sammantaget finner en annan uppgörelse bättre. Majoriteten av landets domstolar använder sig dock av detta avtal vid tolkförmedlingstjänster (Pålsson 2010:12).

Ett annat dilemma som Tolkprojektet har uppmärksammat när det gäller upphandling av tolktjänst är att många tolkanvändare har svårt att väga kvalitet mot pris på tolkningen. Lagen om offentlig upphandling (2007: 1091) (LOU) är den lagstiftning som måste följas vid upphandling av tolktjänst som kan ses som ett verktyg för staten att säkerställa att en god tolkservice överläggs i konkurrens. LOU har samtidigt medfört nedgångar av tolkservice och tolkars arbetsförutsättningar, det främst argumentet för detta är att tolkförmedlingar konkurrerar och pressar priserna på kvalitetens räkning (Norström 2011:38).

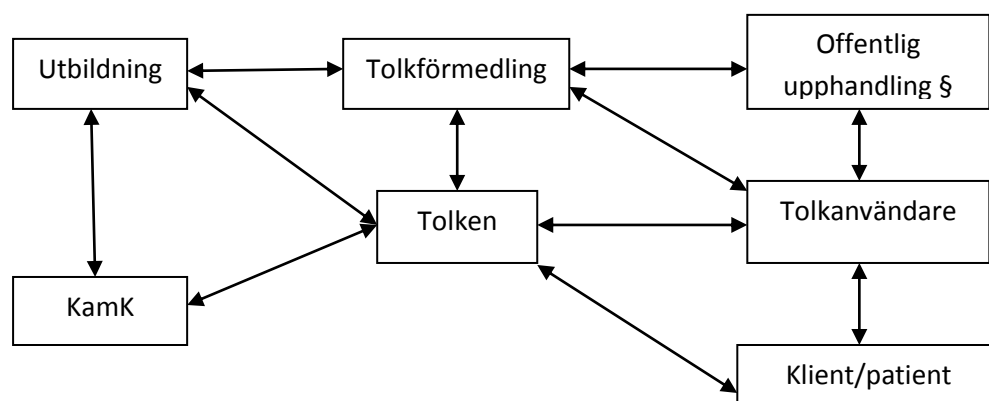
Domstolsverket är den enda myndighet som använder fast tolktaxa och som följer den generella löneutvecklingen. Tolkförmedlingar har vunnit många upphandlingar trots att de har lagt kostnadsförslagen så lågt att förmedlingen går med förlust om ärendet erhålls av en auktoriserad tolk (Norström 2011:19). Detta resulterar många gånger i att de mest kvalificerade tolkarna försummas och går utan uppdrag medan icke- auktoriserade och även utbildade tolkar får arbete vilket försvagar standarden och hotar i utsträckningen rättssäkerheten (Norström 2011:36). En del tolkar väljer dessutom bort auktorisationen eftersom de menar att

de inte blir lika eftertraktade på arbetsmarkanden eftersom auktorisation medför rätt till högre ersättning (Norström 2011:45).

Ytterligare ett problem som tolkanvändarna lyfter fram i Tolkprojektets undersökning är att de många gånger blir inskränkta i sitt yrkesidkande eftersom tolken saknar språk, termer och kunskap som gör att inte allt kan tolkas fullt ut. Detta innebär att tolkning ofta blir förknippat med en viss förlägenhet eftersom tolkanvändarna inte kan källspråket och kan då inte veta om allt tolkas rätt (Norström 2011:27).

Enligt Torstenssons avhandling går det att konstatera att även tolkanvändarna saknar kunskap. De har inte någon utbildning i hur tvåspråkig kommunikation fungerar, vilket kan bidra till att olika förväntningar ställs på tolkens roll (Torstensson 2010:90).

För att förtydliga tolksystemets verksamheter och dess förbindelse med varandra följer nedan en figur som inspirerats av Tolkprojektets undersökning (Norström 2011:5).

4. Rättsliga utgångspunkter

I detta avsnitt följer de rättsliga regleringar som är av betydelse för tolksystemets verksamheter både vad gäller användning, upphandling men också utbildning och auktorisation av tolk samt KamKs riktlinje för tolkars yrkesetik.

Den information som går att utläsa under de tre första delavsnitten är allt hämtat från en hemsida vid namn InfoTorg Juridik⁵. Av denna anledning och med tanke på all upprepning som skulle bli kommer inte fler referenser att ges i denna text.

4.1 Användning av tolk

De rättsliga bestämmelser som är av betydelse när tolk ska användas i rättsliga sammanhang är i kronologisk ordning rättegångsbalken (RB), förvaltningsprocesslagen (FPL) (1971:291), kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform (regeringsformen, RF), förvaltningslagen (FL) (1986:223) samt lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Nedan följer kapitel och paragrafer i dessa lagar samt de förarbeten som legat till grund för bestämmelsernas uppkomst.

4.1.1 Rättegångsbalken

I rättegångsbalkens kapitel fem skildras offentlighet och ordning m.m. vid domstol. I detta kapitelns sjätte paragraf framkommer bestämmelser om att rätten bör anlita tolk då det finns part, vittne eller annan som ska höras och som inte behärskar det svenska språket. I propositionen 1975:26 går det att utläsa en promemoria (DS A 1974:9) som yrkar på att tolkar och översättare bör få dess kompetens prövad. Denna granskning bör enligt propositionen hanteras av en särskild statlig nämnd som också sköter tillsyn över godkända tolkars arbete.

⁵ <https://www5-infotorg-se.ludwig.lu.se:2443/rb/premium>

Enligt femte kapitlets åttonde paragraf går det även att utläsa tolkars rätt till skäligen ersättning för sitt arbete vilket fastställs av regeringen eller av en myndighet som regeringen utsett, i form olika taxor och som betalas med allmänna medel. Detta är en bestämmelse som arbetats fram i prop. 1983/84:78.

4.1.2 Förvaltningsprocesslagen

I propositionen 1971:30\ del 1 till FPL 50§ beskrivs tillämpning av tolk vilken liknar rättegångsbalkens framställning. Rätten skall nämligen vid behov anlita tolk då det finns part, vittne eller annan som ska höras inför rätten och som inte förstår det svenska språket. En tolk får inte enligt denna prop. anlitas om denne kan tros vara jävaktig i målet. I 51 § FPL skall även en tolk vid en muntlig förhandling avlägga en ed inför rätten eller en försäkran om att han efter bästa förnuft skall utföra sin uppgift.

4.1.3 Regeringsformen

I RFs första kapitel förekommer två paragrafer som är viktiga med hänsyn till uppsatsens frågeställning vars förarbete går att utläsa i prop. 2009/10:80. Enligt 1 kap. 2 § ska *den offentliga makten utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet*. Vidare ska det allmänna arbeta för att alla människor ska kunna uppnå medverkan och likvärdighet i samhället utan att särbehandling av människor inträffar pga. *kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person*.

En annan viktig bestämmelse går att utläsa 1 kap. 9 § som menar att domstolar, förvaltningsmyndigheter samt andra som verkställer allmänna förvaltningsuppdrag ska i sitt arbete uppmärksamma allas likhet inför lagen samt betrakta neutralitet och opartiskhet.

4.1.4 Förvaltningslagen

Myndigheter bör vid behov enligt FL 8§ vid möte med någon som inte behärskar det svenska språket anlita tolk. Förarbetet till denna bestämmelse ger en liknande skildring, vilket går att utläsa i prop. 1985/86:80.

4.1.5 Europakonventionen

Konventionen kom till Sverige redan 1950 men blev inte gällande svensk lag förrän den 1 januari 1995 (Petersson 2001:8). Denna bestämmelse är tillskillnad från andra konventioner rådande rätt i Sverige eftersom den införlivats genom en särskild lag (SFS 1994:1219). Enligt prop. 1993/94:117 medför inkorporering av europakonventionen ingen förändring i Sveriges skyldighet att se till att den svenska lagstiftningen uppfyller de krav som konventionen ställer. Det råder dock tveksamheter om hur väl Sverige uppfyller kravet på rätt till domstolsprövning av civila rättigheter och skyldigheter (artikel sex). I prop. 2009/10:80 fastslås omfattande ändringar i regeringsformen bl.a. vad gäller de grundläggande fri- och rättigheterna för att stärka och tydliggöra enskildas skydd.

4.2 Upphandling av tolk

I detta delavsnitt skildras lagen om offentlig upphandling som är viktig vid uppköp av tolktjänst.

4.2.1 Lagen om offentlig upphandling

I denna lagstiftning finns inga förarbeten som skildrar tolktjänstupphandlingar eller som går djupare in på tolkförmedlingars avtal med andra myndigheter. Det förekommer däremot två kapitel i LOU som bör belysas något mer. I fjärde kapitlets 10 § går det bl.a. att utläsa att en upphandlande myndighet får använda sig av konkurrenspräglad dialog vid fördelning av ett särskilt invecklat kontrakt. Det förekommer dessutom ramavtalsbestämmelser i femte kapitlets första

paragraf där en upphandlande myndighet får sluta ramavtal med applikation av bestämmelserna om offentlig upphandling av byggtreprenader, varor och tjänster i denna lag.

4.3 Reglering i utbildningssystemet

Det finns även rättsliga regleringar vad gäller tolkutbildningen och auktorisation bl.a. i förordningen vad gäller auktorisation av tolkar och översättare. I förarbetet till denna bestämmelse finns prop. 1984/85:132 som bl.a. fastslår att tolk- och översättarutbildning behövs för att kunna tillgodose invandrarnas behov av tolkservice. Denna service skall verkställas mer samlat och som enligt förslag skall förenas i ett tolk- och översättarinstitut vid Stockholms universitet. I SOU 2005:37 finns betänkandet av utredningen av kontakttolkar där en viktig utgångspunkt ligger i att tolkning vid myndighetsutövning i första hand ska ske genom att anlita auktoriserade tolkar. Om auktoriserade tolkar inte finns att tillgå måste det ställas krav på de icke-auktoriserade tolkarnas kompetens. Utbildning av kompetenta kontakttolkar är ett av samhällets främsta instrument för att uppdrag ska kunna utföras av väl kvalificerade tolkar.

4.4 Tolcars yrkesetik

KamK inrättade 1996 en vägledning, En God tolksed, som främst riktar sig mot landets auktoriserade tolkar, men är samtidigt en rekommendation av värde även för andra som åtar sig tolkuppgiften (Kammarkollegiets tolkföreskrifter (KAMFS 2004:1)). Tolken lämplighet för uppdraget har sammanfattats på följande vis i 9§ i tolk- och translatörsförordningen;

Auktoriserade tolkar och translatörer skall samvetsgrant utföra de uppdrag som anförtros dem i att iaktta god tolk- och translatörsed. Auktoriserade tolkar och translatörers skall avböja att utföra ett uppdrag om det finns särskilda

oständigheter som kan rubba förtroendet för deras opartiskhet eller självständighet.

Hur tolkningen utförs skildras i KamKs tolkföreskrifter 15 §:

Under tolkningen skall en auktoriserad tolk återge all information så exakt som möjligt. Denna informationsöverföringsbestämmelse kan liknas med vittnesedens passus att inte tuga, tillägga eller förändra.

Två viktiga begrepp för tolkens arbete är neutralitet och opartiskhet;

En auktoriserad tolk får när han utfört ett tolkuppdrag inte ge uttryck för sina åsikter och värderingar eller på annat sätt låta dem påverka tolkningen. (10 § KAMFS).

5. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

I detta avsnitt presenteras de teorier och begrepp som kommer ligga till grund för uppsatsens analysdel.

För att få en rättssociologisk prägel har jag valt att se på tolksystemet utefter Mathiesens skildring som menar att de rättsliga bestämmelserna måste vävas samman med övriga omständigheter i samhället. Dessa aspekter och rättsliga avgöranden har jag vidare valt att studera utefter Habermas teori om livsvärld och system där det förekommer olika styrningsmedier som är av betydelse för tolksystemets funktion.

Första delavsnittet berör två viktiga begrepp i uppsatsen följt av de teoretiska utgångspunkterna som börjar med en skildring av rättssociologins perspektiv och som avslutar med kommunikationsteorin och två olika modeller inom denna.

5.1 Rättssäkerhet och legalitet

Rättssäkerhet är i uppsatsen ett viktigt begrepp som i ett juridiskt sammanhang har att göra med den enskildes skydd mot det allmännas utövning av tvångsmakt (Axberger 2007:20). Rättssäkerhet kan vidare förklaras som ett systematiskt skydd av mänskliga rättigheter som garanteras genom lag och konventioner. Åtskillnad görs bl.a. mellan formell och materiell rättssäkerhet. Den formella främjar särskilt värdet av rättslig förutsägbarhet genom *legalitetsprincipen* som avser att ge trygghet för människan vid förbindelser med det offentliga, ofta olika myndigheter. Den materiella rättssäkerheten betonar de formella betydelsernas komplettering med en bedömning av vad som är moraliskt acceptabelt fastställande. Både struktur, innehåll och verkan eller konsekvenser av juridiska avgöranden bör uppmärksammas vid prövning om besluten är etiskt tillfredsställande och därför rättssäkra (Staaf 2010:15).

Idag har det blivit väsentligt att inte bara ha kunskap om den nationella rätten, dvs. det svenska rättssystemet. I stigande grad har internationella lagar, som betecknas traktat eller konventioner, blivit viktiga rättskällor. Särskilt Sveriges inträde till den Europeiska unionen (EU) har genererat i ett stort behov av kunskap om de bestämmelser som förekommer i Eu-rätten (Staaf 2010:11).

5.2 Rättssociologiskt perspektiv

En rättssociologisk utgångspunkt är enligt Mathiesen att tyda de omständigheter som verkar mellan rättsregler och samhälle. Rättssociologins grundtanke är att rätten ska ses som en del i våra liv och som vävs samman med de övriga omständigheter som påverkar vår existens. Det rättssociologiska tillvägagångssättet innehåller inte metoder för att tolka regelsystemets mening och legala implikationer. Istället används metoder för att kunna skildra och teorier för att analysera den samhällseliga realitet vi lever i (Mathiesen 2005:16). Vikt läggs alltså på rättens medverkan i dess totalitet, då rättsregler inte kan avlägsnas från

andra normer eftersom det finns bestämmelser som bl.a. är sociala, ekonomiska och tekniska som fått ett bestämt värde i sin beskaffenhet av rättsregel (Hydén 2002:60). För att kort sammanfatta rättssociologi skulle man kunna säga att det skildrar och utforskar rättens roll i samhället (Mathiesen 2005:16).

5.2.1 Rättens åsyftade verkningar

Ofta är det svårt att få en klar bild över vad som är lagstiftningens och rättens målsättningar, frågan är i fall rättens åsyftade verkningar alltid uppfylls? Många gånger är de uttalade syftena snarare ideal än verkliga mål (Mathiesen 2005:29).

Rätten ”verkar” som en kontext eller ett sammanhang, den verkar så att säga tillsammans med andra omständigheter. Vi är tillbaka i resonemanget med sammanvävningen mellan rätten och samhällsförhållandena i övrigt (Mathiesen 2005:30). Förverkligandet av åsyftade effekter är allmänt bestämt av sociala, ekonomiska och politiska sammanhang som lagstiftningen verkar i. Om sammanhangen eller kontexten där lagen inverkar stoppar upp förverkligas inte de åsyftade effekterna. Då sammanhang däremot står i likhet med lagen, infrias de avsedda verkningarna. Mathiesen framhåller att det finns olika omständigheter som kan påverka på hur de åsyftade verkningarna åstadkoms (Mathiesen 2005:60).

Anledningen till att uppsatsen tar upp detta är pga. Europakonventionens utformning som är svår att applicera i verkligheten och att få dess åsyftade effekter att införlivas i samhället. Precis som Mathiesen menar förekommer det flera olika omständigheter i samhället som påverkar att europakonventionens artikel sex inte alltid får dess åsyftade effekt. Det är svårt att bara se till lagen då det finns flera aspekter inom tolksystemet som är av betydelse för dess ändamål (Mathiesen 2005:16).

5.2.2 Normer, system och styrningsmedier

Begreppet norm är centralt inom rättssociologin vilket kan beskrivas som en handlingsanvisning som beslutar eller gör anspråk på att besluta om något. Normerna varierar dock beroende på vilket handlingssystem det är fråga om (Hydén 2002:113). Hydén utgår i sin normteori efter Habermas modell som skildrar samhället genom två element, nämligen *livsvärld* och *system*, vilka båda är kopplade till olika system och som gynnar samhällets reproduktion men på olika vis (Hydén 2002:63). Hydén beskriver fyra handlingssystem där *livsvärlden* motsvarar det socio- kulturella systemet vilket skapar normer på en samhällelig nivå i form av sociala, moraliska och miljönormer. Normerna inom livsvärlden uppkommer genom kommunikativa förlopp i kraft av gemensamma uppfattningar och som produceras och vidmakthålls genom social interaktion (Hydén 2002:63).

De övriga tre systemen är det ekonomiska, politiskt- administrativa samt det naturgivna som alla ingår i Habermans andra element nämligen inom *system* (Hydén 2002:69). Det handlar här om strukturella och strategiska, rättsliga samt tekniska och ekologiska normer som kännetecknas av handlingar som inriktar sig, efter vad som uppfattas som det mest ändamålsenliga sättet att nå ett givet mål. Normerna inom systemen kan sägas uppstå intentionellt då individer på ett medvetet plan beslutar eller gör upp om normerna i form av lagstiftare eller domstolar i syfte att skapa en avsedd följd (Hydén 2002:70).

Inom samtliga system förekommer olika styrningsmedier. I livsvärlden utgörs detta av ett kommunikativt och förståelseorienterat handlande som är av vikt för att skapa samförstånd, social integration och socialisation med andra (Hydén 2002:69). En viktig förutsättning för just samförstånd är att den enskilde lär sig förstå och använda sig av den ”andres perspektiv.” (Kurtén & Molander 2005:81). Tillgängliga kommunikationsmedel inom livsvärlden spelar en avgörande roll för norminlärning, inte minst är språket av betydelse (Hydén 2002:100).

Hydén menar att även de olika systemen sammanhålls med hjälp av normer vilka utgörs av spelregler. Det är de professioner med tillräckligt stor kunskap om de etablerade normerna som spelar spelet bäst (Hydén 2002:70). Den juridiska professionen är däremot speciell i sin karaktär som sakkunnigt stadgar innehållet i de officiella regler som rättssystemet levererar (Hydén 2002:71). Inom systemen blir det därmed andra faktorer som påverkar handlingar och som är mer strategiska. Makt och pengar är bl.a. två viktiga styrningsmekanismer som fungerar relativt oberoende av samtycke och kommunikation (Andersen & Kasperson 2003:447). Strategiskt handlande är påverkat av effektivitet för att kunna uppnå mål. Effektivitet beräknas i dessa sammanhang genom de kostnader och den tidskonsumtion som handlandet kräver (Kurtén & Molander 2005:41).

5.2.3 Tolksystemet

Det system som idag råder för tolkverksamheten kan sägas vara påverkat av styrningsmedier både inom livsvärlden och systemen. Tolkens kommunikationsmedel i form av tvåspråkighet är en avgörande och samtidigt grundläggande funktion för att kommunikativt handlande och förståelse ska kunna uppstå mellan aktörer som inte delar samma språk.

Tolksystemet är vidare också influerat av det ekonomiska styrningsmediet pengar i form av resurstillgångar i utbildning och kvalitetssäkring av tolkar. Det politisk-administrativa systemets maktförfogande i form av rättsregler är även de av betydelse, dvs. de regler som styr användning och upphandling av tolk.

5.3 Kommunikationsteori

Själv dilemmat med tolkmissar uppdagas först då kommunikationen av olika anledningar brister mellan rättsalens deltagare. Detta leder i sin tur till att rättssäkerheten påverkas, vilket är ett allvarligt demokratiskt problem då alla ska

behandlas på ett likvärdigt sätt vilket i sig genererar i att alla kan garanteras en rättvis rättegång. Kommunikationsteorin är dessutom ett område som den angelägna tolkforskningen inte har berört särskilt mycket och jag har därför valt att gå djupare in på denna ideologi (Norström 2011:36).

Kommunikation är en benämning från latinets "communicare" och som innebär att något ska bli gemensamt. Det betyder att vi både delger oss och förärrar något så som, upplevelser, handlingar, värderingar, innebörder och känslor. Just språk och kommunikation genererar i möjligheten att kunna träffa andra människor men även att kunna möta sig själv (Nilsson & Waldemarson s.11).

Processen kan beskrivas genom att vi har en tanke eller en idé, denna kodas vi om till ett meddelande som skickas iväg. Detta meddelande tolkas sedan av den som mottagit det och som förhoppningsvis får samma inställning i sin vetskap. Detta är dock komplicerat att lyckas med eftersom vi är aktiva mottagare som väljer och sorterar bland de meddelanden som vi får och som vi sedan skapar oss en mening till. Processen äger dessutom rum i ett socialt sammanhang där aktörerna har förväntningar och inställningar som berör de budskap som utbyts (Nilsson & Waldemarson s.13).

Det finns även olika kontexter där kommunikation utspelar sig, detta är dock ofta i situationer som är så pass bekanta och all dagliga att vi sällan uppmärksammar dem eller tänker på hur de kan påverka kommunikationen och vår tolkning av varandra. Men alla kommunikation sker i ett fysiskt, kulturellt, psykologiskt och då även socialt sammanhang. Det fysiska skildrar aspekter som plats, tid och yttre omständigheter. Det psykologiska berör tankar, erfarenhet, känslor, fördomar, behov, förväntningar och stress. Det sociala tar upp identitet, roller, relationer, makt och ev. konflikter. Sist utgör det kulturella de värderingar, inställningar samt det språk och den världsbild som delas av en grupp människor. Om vi undersöker kommunikation utan att ta kontexten eller sammanhanget i beakt kommer vi att dra felaktiga slutsatser och missuppfatta följderna av kommunikationen (Nilsson & Waldemarson s.13).

Kommunikationsteorin kan vidare delas in i två olika huvudspår, där det ena är inriktat på kommunikationsprocessen och den andra på vikten i kommunikationen. Uppsatsen bygger främst på kommunikationsprocessen, då det innebär att kommunikationen i grunden är en överföring av budskap. Denna processinriktade teorin skildrar hur förloppet går till när individer sänder budskap till varandra och hur individerna influeras av processen. Tyngdpunkten ligger alltså på sändare, mottagare, budskap samt de sociala förhållanden där överföringen sker (Nilsson & Waldemarson 2007:15).

5.3.1 Barriärmodellen

Det finns även olika former av kommunikationsmodeller som blir intressanta i uppsatsen, bl.a. *barriärmodellen* som menar att inom all kommunikation finns det hinder som hejdar en direkt kontakt mellan människor. Budskapet som ska sändas mellan två personer måste ta sig över barriären för att kunna nå fram. Denna barriär kan t.ex. bestå av språk, personlighet, attityder och kultur som har en avgörande roll på hur vi tolkar det som den andre säger eller gör (Nilsson & Waldemarson 2009:23). En direkt svårighet är att våra tankar och erfarenheter finns i medvetandet, inne i våra huvuden. Vad som pågår i en annan människas medvetande är omöjligt att veta men genom att omvandla tankar och uppfattningar till tal och ageranden har vi en chans att förstå varandra, vi gör på detta vis det osynliga synligt (Nilsson & Waldemarson 2009:24).

5.3.2 Filter- och brusmodellen

Det finns ytterligare en modell som blir tänkvärd i uppsatsen, nämligen *filter- och brusmodellen* som kort innebär att det finns brus och filter mellan sändaren och mottagaren. För att ett meddelande som skickats ska kunna nå fram måste det passera mottagarens brus och filter. I modellen skildras även kanaler som illustrerar vägen som budskapet tar eller på vilket sätt det transporteras (Fiske

2003:32). När vi talar i telefon, chattar eller skickar mejl på nätet har vi att göra med en elektronisk kanal. När vi kommunicerar ansikte mot ansikte bildas däremot en kanal med hjälp av våra sinnesorgan, främst syn och hörsel. Filtret består av förutfattade meningar, kultur, värderingar och språk medan bruset framställer de störningar som förvränger eller förstör sändarens budskap. Det finns olika typer av brus som man brukar skilja mellan, fysiskt, semantiskt och psykologiskt brus. De fysiska störningarna kan till exempel handla om dålig telefonmottagning eller hög musik på en nattklubb vilket resulterar i att mottagaren får en nedsatt hörsel förmåga och sändaren svårt att göra sig förstådd. Det semantiska bruset handlar om att sändare och mottagare inte tyder uttalanden och termer som förmedlas på likvärdigt sätt pga. mångtydlighet eller språkvariationer. Psykologiskt brus är kort beskrivet följer av fördomar och skepticism som är ofrånkomliga i en kommunikation. (Nilsson & Waldemarson 2009:27).

6. Metod

Under detta avsnitt redogörs datainsamlingens tillvägagångssätt, de intervjuformer som användes, följt av en kort skildring vad gäller respondenternas rättighet till anonymitet och vikten av konfidentialitet. Jag ger dessutom en reflektion över uppsatsens validitet och reliabilitet. Syftet med undersökning var att granska vilka faktorer som kan ha betydelse för att lagen om rätten till en rättvis rättegång inte alltid får dess åsyftade effekt när tolkmisrar uppstår i rättsalen och som istället genererar i att rättssäkerheten hotas. Med andra ord, vad är det som gör att Law in books och Law in action inte alltid stämmer överens? För att ta reda på detta valde jag att genomföra intervjuer med respondenter inom de tre olika verksamheterna som uppsatsens utgår ifrån.

6.1 Kvalitativ datainsamling

Jag anser att uppsatsens frågeställning bäst kan besvaras med hjälp av intervjuer med tanke på dess utformning. Detta är en typ av en kvalitativ datainsamling som bland annat utgår från att förstå hur den intervjuade tänker, känner och vilka erfarenheter den har kring uppsatsämnet (Trost 2010:44). Undersökningen bygger på en frågeställning som söker förståelse kring ett dilemma som förekommer i samhället (Trost 2010:32). Uppsatsen bygger på fem besöksintervjuer, en telefonintervju och tre e-postintervjuer.

Den kvalitativa metod är ett tillvägagångssätt som växte fram under 1900-talets mitt och har även fått benämningen ”mjuk data”, i motsats till den kvantitativa metoden (Ahrne & Svensson 2011:11). Kvalitativ forskning kan urskiljas som en strategi som i regel lägger fokus på ord och inte kvantifiering under insamling och analys av data (Bryman 2006:35).

6.1.1 Semistrukturerad intervju

Valet av intervju som datainsamlingsmetod interagerar dessutom med uppsatsens teoretiska utgångspunkter och som även kom väl till pass vid analyserandet av datamaterialet (Trost 2010:33). Frågorna som ställdes under intervjutillfällena var av låg standardisering då dessa var öppna utan några svarsalternativ vilket gjorde att respondenterna hade stor frihet i att formulera sina svar på sitt egna vis. Denna intervjuform, som även kallas semistrukturerad, gjorde det möjligt att följa upp med nya frågor som uppstod under intervjuens gång. Det gick därutöver även smidigt att sedan sammanställa respondenternas svar med hjälp av denna metod (Bryman 2006:301).

Olika manualer konstruerades till besöksintervjuerna med ett antal frågor nedskrivna vilka fungerade som en ”minneslapp” för mig som intervjuare. Dessa valde jag dock att inte följa till punkt och pricka utan kategoriserade in frågorna i

olika teman och ställde sedan dessa i den ordning som de passade bäst in för vart intervjutillfälle (Bryman 2006:301).

En nackdel med denna intervjuform är bl.a. att intervjuareffekt kan uppstå, dvs. att intervjuarens närvaro påverkar intervjupersonens svar (Svenning 2003:120).

6.1.2 E-post intervju

E-post intervjuer har även genomförts med en representant från TÖI och två domstolssekreterare vid Malmö tingsrätt. Detta är en intervjuform utan någon direkt kontakt mellan intervjupersonen och den som intervjuar (Ryen 2004:197). Valet till just denna metod beror främst på distansen mellan mig och TÖI i Stockholm. De frågor jag ställde till domstolssekreterarna var inte särskilt många och vi beslutade oss då gemensamt för att det smidigaste tillvägagångssättet blev att ställa frågorna i ett mejl.

Tack vare Internets utveckling har nya varianter av intervjuer kunnat växa fram och precis som i andra typer av intervjuer är planerandet av frågor och formen väldigt centralt. Det finns flera möjligheter med internet men det kan även förekomma en hel del svårigheter. Bortfall är ett sådant exempel, att ett mejl helt enkelt inte når fram pga. fel adress, ett mejl kan även lätt glömmas bort då det hamnar i en inkorg (Ahrne & Svensson 2011:41). Jag använde mig dock bara av tre respondenter, vilket genererade i att de frågor som ställdes besvarades snabbt och utan några problem.

6.1.3 Telefonintervju

Jag försökte även genomföra en e-post intervju med KamK men respondenten här föredrog istället att vi tog frågorna över telefon. Intervjun gick snabbt och jag lyckades få svar på de frågor som fortfarande var obesvarade.

Det förekommer både för- och nackdelar när det gäller telefonintervju som är en form av en strukturerad intervju men som inte utförs direkt, dvs. ansikte mot ansikte. Bryman menar bl.a. att telefonintervju många gånger är billigare och mer tids effektivt. Det kan heller inte uppstå någon intervjuareffekt på samma vis eftersom respondenterna inte har någon direkt möjlighet att uppfatta intervjuarens personlighet och därmed påverkas inte svaren av intervjuaren (Bryman 2006:129). Vidare förekommer dock en del nackdelar med denna intervjuform då bl.a. intervjupersonen saknar möjligheten att se respondenten vilket gör det omöjligt att notera respondentens ansiktsuttryck eller osäkerhet (Bryman 2006:129).

6.2 Urval

I kvalitativa undersökningar vill man vanligtvis få en så stor variation som möjligt och inte ett antal analoga. Urvalet ska vara heterogent inom en bestämd ram, det ska finnas skillnader men inte mer än att någon enskild person är extrem eller ”abnorm”. Urvalet ska så att säga helst vara heterogent inom den bestämda homogeniteten (Trost 2010:137). Uppsatsen bygger på ett icke-slumpmässigt urval, ett *strategiskt* som oftast används vid just kvalitativa studier då man vill vara säker om att få variation i svaren från dem man gör intervju med. Vitalt att ha i åtanke är att denna typ av urval inte är presentabelt i statistisk bemärkelse. Med andra ord skall eller behöver man inte uppvisa antal i redogörelse av en kvalitativ undersökning. Det betydelsefulla är att man har upptäckt mönstret, om det sedan är en individ eller flera som förevisar det är i kvalitativ mening trivialt. Därför är det ganska orealistiskt eller överflödigt att uppge hur många av respondenterna som visat ett bestämt mönster (Trost 2010:141).

6.2.1 Respondenter och genomförande

Vid datainsamlingen började jag med att genomföra samtliga besöksintervjuer, först med respondenterna från tolkförmedlingarna, därefter följde tingsrätternas

rådmän. Första besöket blev hos Språkservice i Malmö. Vid detta tillfälle var det några frågor som min respondent hänvisades till en annan kollega som arbetar som tolkkoordinator inom samma tolkförmedling men som själv också är auktoriserad tolk samt tolklärare. Jag begav mig sedan vidare till en mindre ort i Skåne där ytterligare en intervju genomfördes med en representant för ”Tolkakuten”⁶.

Språkservice Sverige AB är ett familjeföretag som sedan 1995 har erhållit välkonstruerade språktjänster till företag och myndigheter och är nu en av Sveriges största tolkförmedlare som erbjuder tolkning i ca 200 olika språk. Språkservice verkar i hela landet med två kontor, ett i Malmö och ett i Stockholm. De är dessutom första leverantör av tolk i 21 av 24 områden som finns med i Rikspolisstyrelsens upphandlingsavtal (2008) som innefattar alla svenska myndigheter och verk (www.sprakservice.se).

”Tolkakuten” är en förmedling i en mindre ort i Skåne och som tillskillnad från Språkservice är kommunalägt. ”Tolkakuten” erbjuder olika myndigheter, både inom och utom kommunen, hjälp med att få tag i yrkesmässiga och berättigade tolkar i ca 50 olika språk.

Någon vecka senare begav jag mig ner till tingsrätten i Malmö (TMA) där jag intervjuade en chefrådman. Efter lunch samma dag träffade jag även en rådmän vid Hässleholms tingsrätt (THH).

När väl alla besöksintervjuer var klara kontaktade jag TÖI i Stockholm och domstolssekreterarna vid Malmö tingsrätt med e-post intervjuer. Respondenten vid TÖI har kontinuerligt varit hjälpsam och besvarat nya frågor som dykt upp. Domstolssekreterarna var den aktör som sist söktes upp. Detta var nämligen ett val som kom ganska sent i uppsatsskrivandet eftersom det under tidens gång har uppdragats att de har en viktig roll just när det gäller beställning av tolk.

⁶ Detta var den enda respondenten i datainsamlingen som begärde anonymitet, därav citationstecknen.

Efter en hel del mejlförsök fick jag tillslut också tag på en representant från KamK som ville att jag kontaktade henne på telefon istället, hon svarade då på några få frågor som fortfarande var obesvarade.

6.3 Etiska principer

Under själva besöksintervjuerna användes en ljudupptagare, eftersom det blev allt för svårt att hinna anteckna allt som respondenterna sa under intervjuerna (Svenning 2003: 86). Detta medförde att jag kunde lyssna igenom intervjuerna flera gånger och sedan plocka ut viktiga och intressanta citat. Innan intervjuerna startade berättade jag om mitt uppsatsämne och vad syftet var med att genomföra intervjun hos just denna aktör. Respondenterna informerades även om rätten till anonymitet och självklart frågade jag om det var okej att ljudupptagare användes (Trost 2010:61). Det finns även en etikpolicy⁷ som Lunds universitet har upprättat där höga krav ställs på att all forskning ska etikprövas. Detta är också något som är viktigt att vi studenter fåhåller oss till.

6.4 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet måste precis som de etiska frågorna övervägas. Begreppet *validitet* har enligt Svenning många definitioner. Han förklarar dock begreppet genom att säga att undersökningens validitet är dess förmåga att *mäta det som man avser att mäta*. Vidare skiljer Svenning mellan inre och yttre validitet där den inre berör projektets design och den direkta kopplingen mellan empirin och teorin. Medan den yttre validiteten syftar på en större helhetsbild av projektet, t.ex. om det finns en relevant metod och ett urval (Svenning 2003:64). Jag anser att min uppsats har en god validitet eftersom jag har mätt det som avsågs att mäta, dvs. vad det är för faktorer inom tolksystemet som kan vara av betydelse för att

⁷”Etikfrågor vid Lunds universitet. En vägledning.

http://www5.lu.se/upload/regelverket/forskning/etiska_riktlinjer_050422.pdf

rättssäkerhet och människans garanti om en rättvis rättegång hotas. Vidare ser jag dessutom ett samband både med tidigare forskning och även utifrån uppsatsens egna intervjuer.

Reliabiliteten innebär att resultatet ska vara tillförlitligt och ge samma eller liknande följder om undersökningen upprepas. Begreppet handlar alltså om följdriktighet, överensstämmelse och pålitlighet (Bryman 2006:86). Utifrån uppsatsens redovisade metod tror jag att ett likvärdigt resultat hade kunnat framträda om undersökningen hade upprepats med samma respondenter och inom en skälig tidsram. Det kommer dock att ske ändringar vad gäller TÖI som idag ansvarar för tolkutbildningen. Inom en snar framtid ska denna verksamhet flyttas till myndigheten för yrkesutbildning. Detta kan i sig innebära att tolksystemet förändras vilken kan leda till att en upprepning av undersökningen inte ger samma resultat. Den sociala miljön kan också skifta mellan två olika tillfällen t.ex. kan respondenternas och intervjuarens inställning, situation och humör skifta, även kontexten där intervjuerna genomförs kan variera, vilket i sig kan påverka resultatet.

6.5 Genomförande av analys

Alla intervjuer som genomfördes har jag lyssnat och läst igenom ett flertal gånger, med undantag för telefonintervjun. Därefter valde jag ut viktiga citat ur dessa som är av betydelse för uppsatsens frågeställning (Ahrne & Svensson 2011:55). När resultatet i nästa avsnitt redovisas har få ändringar gjorts, där utsagorna är mer likt skriftspråk än talspråk, detta för att öka läsbarheten (Ahrne & Svensson 2011:56).

Eftersom en av mina respondenter ville vara helt anonym i undersökningen har jag valt att inte skriva ut några personliga namn. Däremot går det att urskilja de olika verksamheternas namn med undantag för just den ena tolkförmedlingen som ville vara okänd i studien.

Vid de uttagna citaten har jag använt mig av förkortningar som TM = tingsrätten Malmö, THH= tingsrätten Hässleholm, KamK= Kammarkollegiet, TK/TL/AT= tolkkoordinator, tolklärare och auktoriserad tolk samt TÖI= tolk- och översättarinstitutet.

7. Resultat och analys

Utifrån de intervjuer som har genomförts går det att urskilja olika faktorer som är av betydelse för att kommunikationen genom tolk i rättssalen ibland brister och som kan leda till att lagen om rätten till en rättvis rättegång inte alltid får dess åsyftade effekt. I detta avsnitt kommer resultat redovisas och parallellt analyseras där uppsatsen utgår från de teoretiska utgångspunkterna samt från tidigare forskning som skildrats i förgående avsnitt. De faktorer som tydligast gick att inringa från intervjuerna var kunskap, tid, yrkesetik, ekonomi och status samt tillgångar/resurser. Detta avsnitt avslutas med en sammanfattande analys.

7.1 Kunskap

Kunskap är en faktor som tidigare forskning uppmärksammat en del problem kring. Det går även att se från de genomförda intervjuerna att både tolkens kunskap men även tingsrätternas, TÖIs och KamKs har betydelse, då det även visade sig att aktörerna saknar kunskap om varandras arbete och roller.

För att börja med tolkens kunskap är det främst den terminologiska men också processinriktade förståelsen som går att uppmärksamma som problematiska. Detta är något som även Tolkprojektet och Benmaman har upptäckt i sina undersökningar, de menar nämligen att tolken måste besitta olika slags kunskaper för att klara av sitt yrke. Både vad gäller terminologi, samhällsliga och kulturella koder men också insikt i den rättsliga processen (Norström 2011:12). Flera av tolkanvändarna i Tolkprojektets undersökning uppgav dessutom att de många

gångerna kände sig begränsade i sitt yrkesutövande eftersom tolken ibland saknar språk och termer vilket gör att allt inte kan tolkas fullt ut. Detta leder i sin tur till att tolkförfarandet alltid är associerat med en viss osäkerhet (Norström 2011:27).

Man måste ju känna till dem vanliga termer som man använder och som man förutsätter att en svensk vet ungefär då va, som till exempel erkänna och förneka har väl en vardaglig betydelse. TMA

Jag tycker ju som sagt att man inte behöver överdriva behovet av kunskap i juridik för att tolka, eller i och för sig inte så, kunskap om betydelsen av explicit juristspråkstermer är inte det dem behöver. Däremot är det bra att kunna spelreglerna, varför man har en domstolsförhandling och hur en sådan går till. Det är ju ett problem om man inte förstår syftet med en domstolsprocess. THH

Tolkarna ska alltså i den vardagsjuridiska delen förstå sammanhanget i de situationer de finner sig i, ingen ren och skär juridik. KamK

Domstolsverkets rapport från 2010 visar även på liknande problematik, bl.a. i tolkens kunskap i ett så ”enkelt” språk som engelska (Pålsson 2010:14).

Det har hänt en gång att jag har struntat i att ha tolk men då va det tolk i engelska och då kan jag lättare bedöma om det funkar eller inte och då det är fler än jag i salen som kan engelska. Det visade sig vid ett tillfälle för många år sedan vid Lunds tingsrätt, då lät vi helt enkelt tolken gå och fortsatte förhandlingen på engelska, alla pratade då engelska. Det blev ett bättre resultat än att få det tolkat och översatt, just i det fallet. Det gör ju det också lite otäckt för det är ju inte så ofta som det är tolkning i engelska och på bara dem tre, fyra gångerna har det en gång varit så pass dåligt att det inte ens fanns någon mening att fortsätta tolka, då skulle det procentuellt vara likadant vid tolkning i andra språk och då blir man lite mörkrädd faktiskt. För då innebär det att jag har haft massor med förhandlingar som har varit undermodliga och det har ju säker hänt också utan att jag vetat om det. THH

Tolkförmedlingarna har vidare hävdad att många tingsrätter saknar kunskap om tolkens yrke och dess verksamhet. Detta är en aspekt som även Torstensson fann i sin avhandling och som tyder på att tolkanvändare många gånger saknar kunskap i tvåspråkig kommunikation vilket gör att de ofta ställer väldigt höga krav på tolken (Torstensson 2010:90).

”Flera tingsrätter saknar kunskap om tolken och om dess verksamhet, har du hört talas om trottoartolk? Man går ut på trottoaren och säger hej, du ser utländsk ut, du får tolka. TK/TL/AT

Inga krav ställs på att tolken ska vara auktoriserad. Däremot skickar jag klagomål till tolkförmedlingen om tolkningen inte varit tillfyllest. Domstolssekreterare1 TMA

Öka kunskaperna om yrket tolk, förståelsen för vad det innebär att tolka och vilka förutsättningar som finns, just det här med att det inte finns auktoriserade tolkar i alla språk, att beställa en tolk är inte som att beställa vilken vara som helst. Språkservice

Men annars är det lite så att tolkfrågan sällan är viktig förrän stora problem uppstår, och därför blir det inte naturligt att man avsätter en halvdag eller ett par timmar av sin verksamhet för att prata om hur vi ska bli bättre på att samtala via tolk eller vad ska vi tänka på när vi beställer tolk. Språkservice

Jag har aldrig hört om någon tolkanvändarutbildning och har därför heller inte gått på något sådant. Domstolssekreterare2 TMA

Men jag har inga närmare kunskaper om varje sig examination eller tolkutbildning. TMA

Vart man vänder sig, vem som kommer hit det har i alla fall jag inte något inflytande över eller försöker påverka, och jag vet själv inte vart vi borde vända oss. THH

Det saknas således kommunikation och förståelse inom och mellan verksamheterna som ingår i tolksystemet, för att sammanfatta detta menar KamKs respondent att *de sköter sitt och vi sköter vårt*.

7.2 Tid

Det visade sig att samtliga av respondenterna i uppsatsen på ett eller annat vis upplevde *tidsaspekten* som problematisk. Enligt kommunikationsteorin är kontexten där kommunikationen utspelar sig av betydelse. Här får både det fysiska i form av tid men också det kulturella sammanhanget när det gäller värderingar, attityder och delad världsbild en avgörande roll (Nilsson & Waldemarson 2007:13).

Ja vad är en tolkmiss, är det att man missar tiden och inte kommer till tolkningen överhuvudtaget? Ja det är en miss. Tolkakuten

Förväntningarna kan vara väldigt höga och så tycker man att det är dåligt att vi inte kan leverera tolk i det språket på det klockslaget och det finns så många arabiska tolkar i Malmö tillexempel, och det gör det men om alla beställer tolk till klockan ett i Malmö så räcker inte dem till. Vi måste inse hur marknaden fungerar och den kunskapen finns ute bland beställarna men det finns också dem som inte alls har den eller är intresserade att förstå hur det fungerar. Språkservice

Det finns också i påfallande många mål olika tidsfrister som man måste hålla och då är det oerhört mycket att rodla med när man ska få en rättegång genomförd. Vi har mycket som handlar om att få folk att komma helt enkelt. Eftersom dem regler som vi har att följa ser ganska stelbenta ut när det gäller det här med möjlighet att avgöra mål utan att man har samtliga på plats som ska höras i alla funktioner. Så lägger vi fokus där i första hand och inte ens det här lyckas vi med alltid och att då inom ramen för den här pressade tillvaron som vi har skulle

komma till en nivå där vi också börjar ställa krav på att vi ska ha rättstolkare i målen, vi är inte där än, vi har inte utrymme. THH

Eftersom det råder en hel del tidsaspekter som måste hållas inom både tolkförmedlingens och tingsrätternas arbete blir *tefontolkning* ett redskap som många gånger måste användas. För att åter se till kommunikationsteorin går det här att applicera filter- och brusmodellen då det har visat sig att det förekommer en hel del brus mellan rättssalens aktörer och specifikt brus i den elektronsiska kanalen, vid kommunikation genom telefon (Nilsson & Waldemarson 2007:27). Dilemmat med tfontolkning är något som även tidigare forskning har uppmärksammat, bl.a. Tolprojektet och Brås rapport.

Det händer att vi använder tfontolkning, men jag försöker undvika det. Jag gillar inte tfontolkning riktigt eller det blir väldigt ofta stolpigt från båda håll och man märker att den här ljudöverföringen inte alltid är optimal. THH

Det blir en extra brist när man inte ens kan se tolken, om tolken är osäker. Absolut, ingen tvekan så är platstolkning mer rättssäker än tfontolkning. TMA

I rättegångssammanhang absolut inte tfontolkning, man saknar då ett sinne, alltså jag ser inte kunden och kroppsspråket. TK/TL/AT

Ytterligare en faktor som kan urskiljas från intervjuerna när det handlar om tid är förmågan att simultantolka⁸. Detta var något som båda respondenterna vid tingsrätterna reflekterade över. Enligt Habermas kan detta sägas vara ett strategiskt handlande som är påverkat av effektivitet för att ett mål ska kunna nås. Effektivitet kan i detta sammanhang handla om kostnader och den tidsåtgång som handlandet fordrar (Kurtén & Molander 2005:41).

Det är jättestor skillnad mellan tolkar, den stora skillnaden är ju mellan tolkar som kan simultantolka och andra som inte kan det. Det har betydelse för många

⁸ Mer om simultantolkning går att läsa på Semantix hemsida <http://www.semantix.se/sv/Kvalitet-och-sakerhet2/Kvalitet-och-sakerhet/Ordforklaringar/Simultantolkning/>

omständigheter. Det har speciellt betydelse för att det tar dubbelt så lång tid när man inte kan det, så på det viset blir det väldigt ineffektivt att ha tolkar som inte kan simultantolka. Det kostar extra på grund av att förhandlingen tar flera timmar extra om tolken inte kan simultantolka. Det är ju en angelägen fråga faktiskt. THH

Det sägs också att man vill ha rättstolk i domstolen eftersom de kan simultantolka. Detta är inget krav varken i utbildningen eller i arbetet. TK/TL/AT

7.3 Yrkesetik

Utifrån intervjuerna går det även att uppmärksamma att en viss osäkerhet råder hos de båda tingsrätterna, främst i om verkligen allt som sagts blir översatt. Auktoriserade tolkar ska enligt God tolksed uppföra sig på ett neutralt sätt och översätta allt som sägs i rummet (SOU 2004:15). Tolkprojektet, precis som Domstolsverkets rapport, skildrar även de denna osäkerhet som flera tolkanvändare upplever vad gäller tolkens yrkesetik (Norström 2011:27).

Vi utgår ju från de uppgifter som tolk lämnar så det finns inte särskilt mycket utrymme för att man så att säga uttrycker samma sak fast med andra ord. Så kan man inte hålla på att tolka, då är det en tolkmiss. THH

Vi får också klagomål om att tolkar lägger sig i, de översätter inte allt eller de kommer med egna kommentarer. Vi får inte yttra oss, vad det än gäller. TK/TL/AT

För att ge en kommentar från ”Tolkakuten” vad gäller deras uppfattning kring tolkars yrkesetik och människors rättssäkerhet så anser de att; *Även om tolkningen blir fel går det att åtgärda, medan i andra yrken är det kört. Hur stor säkerhet har man hos läkaren, där är man helt utelämnad.*

7.4 Ekonomi och status

Nedan följer en kort redogörelse över de ekonomiska och statusmässiga aspekterna som kom fram under intervjuerna och som har betydelse för att inte särskilt många väljer att utbilda sig till tolk. Habermas styrningsfaktor pengar kan i dessa sammanhang influera på tolksystemet, vilket gör att få väljer att satsa på yrket eftersom det inte ligger någon lönsamhet i det.

Många hoppar av tolkutbildningen då de hittar vad de kallar ett riktigt jobb. Det är bara i ett fåtal språk som man har möjlighet att försörja sig på. TK/TL/AT

Precis som andra yrken så hänger kanske detta samman med lönsamhet. Om toltaxan är högre så drar väl det till sig fler kvalificerade, kanske. TMA

Det finns inte så stor tillgång på auktoriserade tolkar, för dessa tolkar jobbar inte bara med tolkningar för då kan man oftast inte överleva så då har de ofta andra arbeten och då blir tillgängligheten också avgörande. ”Tolkakuten”

7.5 Tillgångar/resurser

För att föra vidare ”Tolkakutens” resonemang när det gäller tillgänglighet följer nu en avslutande text som tar upp de aspekter vad gäller tillgångar och resurser inom tolksystemet. Alla respondenter menar just att tillgången till tolk är väldigt begränsad. Återigen blir Habermas teori om styrningsmediet pengar inom det ekonomiska systemet intressant som är av betydelse vid metodiskt handlande. Dessa handlingar är, som tidigare nämnt, påverkat av effektivitet för att kunna uppnå ett mål. Här beräknas effektivitet utefter de kostnader som handlandet kräver (Kurtén & Molander 2005:41).

Utbildningssystemet saknar resurser för att kunna utbilda fler tolkar och i snabbare takt. Det har även framkommit reflektioner kring hur de rådande resurserna nyttjas då tolkar idag utbildas i de språk som det redan finns tolkar

inom och inte i de språk som marknaden är i behov av. Detta är en aspekt som Tolkprojektet lyfter fram (Norström 2011:40).

Den enda begränsningen är egentligen resurser. Funnes det medel till fler utbildningar skulle det anordnas fler utbildningar. TÖI

Vi har ett fruktansvärt oflexibelt centralstyrt utbildningssystem, behovet är mycket större än vad systemet kan erbjuda. TK/TL/AT

För man skickar ju egentligen inte vem som helst till tingsrätten, det ska ju vara tolk med erfarenhet som har jobbat länge, som har utbildning, har man möjlighet skickar man till och med auktoriserade tolkar i första hand. ”Tolkakuten”

Eftersom det saknas resurser inom utbildningssystemet har många tolkförmedlingar själv valt att ge tolkutbildning. Detta är dock inget som alltid är särskilt lyckat, mer om detta går att läsa i tidigare forskning av Tolkprojektet (Norström 2011:41).

Eftersom resurserna är så få har vi valt att också utbilda egna tolkar, det är bland annat dessa tolkar som kategoriseras in under annan tolk, detta är en väldigt brokig kategori. Språkservice

TÖIs system kom 2006 vilket innebär att cirka eller inte ens 1000 tolkar har kommit ut i samhället med denna utbildning, samtidigt finns det idag nästan 4000 verksamma tolkar, vilket betyder att tre fjärdedelar inte är förberedda på tolkning. TK/TL/AT

Även KamK saknar resurser. Enligt Domstolsverkets rapport kan KamK endast ge auktorisation i 38 språk, vilket bör observeras då det idag tolkas i ca 150 språk enligt TÖI (Pålsson 2010:9).

Det finns de tolkar som tolkar i språk som inte har möjlighet att bli auktoriserad rättstolk i som ändå har en fantastisk kompetens men det är ingen som kan testa den eller utvärdera den eller sätta denna kvalitetsstämpeln på. Språkservice

Det saknas bedömare i de andra språken som inte har en tillräcklig akademisk förankring. KamK

Hade det funnits möjlighet till att ge fler och oftare tillfällen för auktorisationsprov i de språk som är mest eftertraktade av såväl tolkar som tolkanvändare så hade Kammarkollegiet gärna velat göra det. Men då krävs det resurser. KamK

7.6 Sammanfattande analys

Under detta delavsnitt följer reflektioner över tolksystemet och aspekter som är avgörande för dess funktion. Utifrån tidigare forskning samt uppsatsens resultat och teoretiska utgångspunkter har följande sammanställda analys konstruerats.

7.6.1 Kommunikationsbrister

En tolkmiss uppstår först då kommunikationen mellan aktörerna och tolken i rättsalen brister. Kommunikationssvårigheten kan bero på flera olika omständigheter bl.a. pga. *tolken*. Utefter *Habermas teori om livsvärld* går det nämligen att konstatera att tolken är precis som alla andra människor, ett subjekt med en egen livsvärldsbakgrund, som omfattar kultur, socialisation och andra normer som varje människa har växt upp med (Hydén 2002:63). Det är tolken som gör det möjligt för två världar som inte delar samma språk att närma sig varandra och för att kunna nå en förståelse. Tolken kan dock inte ingå i ett möte utan sig själv och sin livsvärld, detta innebär att även tolken inverkar på den pågående kommunikationsprocessen. Enligt kommunikationsteorins *barriärmodell* kan tolkens personlighet, attityder och språk motverka en direkt kontakt mellan människor (Nilsson & Waldemarson 2007:23).

Vidare går det även att urskilja *tekniska kommunikationsbrister* i tolksystemet, dvs. då telefontolkning används som enligt tingsrätternas respondenter i denna

uppsats och även utifrån tidigare forskning är förknippat med svårigheter. Denna kommunikationsmöjlighet är enligt tingsrätternas respondenter avsevärt mindre rättssäkert i jämförelse med platstolkning. För att åter göra en koppling till kommunikationsteorin går det att här att tillämpa *filter- och brusmodellen*. Det kan nämligen vid kommunikation genom telefon uppstå brus i den elektroniska kanalen som snedvrider eller förstör sändarens meddelande (Nilsson & Waldemarson 2007:27).

Slutligen förekommer det dessutom *kommunikationsbrister mellan tolksystemets verksamheter*. Det rådande tolksystemet har sina rötter i utbildningssystemet som ska svara upp mot samhällets krav på tolk. Enligt flera av uppsatsens respondenter och utifrån tidigare forskning fungerar inte denna kommunikation på ett tillfredsställande vis eftersom TÖI väljer att utbilda tolkar i de språk som de sökande har och inte med hänseende till de språk som behövs (Norström 2011:40).

För att se till tolkförmedlingarna förekommer det inte heller någon direkt kommunikation med utbildningssystemet eller KamK, vilket bl.a. har lett till att flera tolkförmedlingar utbildar sina egna tolkar. Tolkprojektet har bl.a. uppmärksammat risker med dessa utbildningar (Norström 2011:41).

Det saknas dessutom kommunikation mellan tolkanvändarna och tolkförmedlingarna. Det har visat sig både i uppsatsens resultat och från tidigare forskning att de båda aktörerna många gånger har olika förväntningar på tolkyrket. Tolkförmedlingarna i denna undersökning menar att de ger eller har gett ut tolkanvändarutbildning för att skapa en bättre dialog mellan verksamheterna och för att öka kunskapen om tolkens roll och arbetsuppgifter. Detta är dock något som tolkanvändarna inte har visat något större intresse av vilket har gjort att flera tolkförmedlingar har slutat ge ut dem.

7.6.2 Ekonomiska resurser

I Habermas teori går det även att uppmärksamma andra styrfaktorer utöver det kommunikativa handlandet som kan ha betydelse för tolksystemet (Hydén 2002:70). Här lägger uppsatsen fokus på det ekonomiska systemet med pengar som styrfunktion som har visat sig vara, både utifrån uppsatsens resultat och även från tidigare forskning, en avgörande aspekt för hela tolksystemets funktion. Det går att konstatera att det idag behövs fler utbildade och auktoriserade tolkar för att kunna svara upp mot samhällets behov av tolk och för att på så vis kunna ge samhällets medborgare en mer rättssäker likabehandling.

Genom att öka de ekonomiska resurserna inom utbildningssystemet och hos KamK går det att skola fler tolkar i snabbare takt och i ett större antal språk. Kapitalen kan på så vis öka tolkars kunskap och möjlighet till auktorisation (Pålsson 2010:19). Om tolkförmedlingar i sin tur får högre utbildade tolkar registrerade inom verksamheten kan de erbjuda användarna mer kompetenta tolkar som förhåller sig till sin yrkesetik, då KamK sköter tillsyn över deras arbete (Pålsson 2010:9). Detta kan möjligen göra att användarnas osäkerhet på tolken reduceras något (Norström 2011:27).

Som Domstolsverkets rapport har visat upplever majoriteten av landets domstolar att rättstolkar är de som fungerar bäst i rättsliga sammanhang (Pålsson 2010:11). Genom att få fram fler tolkar i denna kategori som sedan används under rättegångar borde medföra att domarna inte behöver avbryta förhandlingar i samma omfattning som de måste göra idag pga. tolkens okunnighet (TT. <http://tt.se/>). Detta leder i sin tur till att utgifterna i längden reduceras för tolkanvändarna eftersom det är kostsamt att behöva ta om rättegångar⁹.

En grundläggande faktor för att tolksystemet ska kunna existera är att det finnas människor som vill utbilda sig till tolk. Genom att öka tolkars arvode kan nog även yrkets status höjas vilket kanske bidrar till att fler väljer att utbilda sig. För

⁹ Mer om rättegångskostnader går att utläsa på följande hemsida, <http://www.alden.se/rattegangskostnader1.htm>

det är nog precis som ”Tolkakutens” respondent menade; ingen som vill satsa pengar och tid på ett yrke som man inte tjänar något på.

Alltså blir sammantaget det ekonomiska styrmediet en avgörande aspekt för att kunna öka rättssäkerheten inom tolksystemet.

7.6.3 Rättslig frågeställning

För att göra en koppling till uppsatsens frågeställningar som utgår från en rättlig aspekt är det viktigt att sammanväva denna med övriga omständigheter som inverkar på tolksystemet (Mathiesen 2005:30). Den rättsliga normen vad gäller rätten till en rättvis rättegång verkar alltså tillsammans med både det kommunikativa handlandet inom den sociala kontexten och med det ekonomiska styrningsmediet och som resulterar i att lagens åsyftade verkan inte alltid kan effektivieras. Law in books stämmer således inte alltid överens med Law in action.

8. Slutsatser

Med utgångspunkt i uppsatsens resultat samt från tidigare forskning går det att utläsa att det rådande tolksystemet i Sverige är påverkat av olika styrningsmedier som förekommer inom Habermas teori om livsvärld och system. Det är framförallt det *kommunikativa handlandet samt pengar och makt* som visat sig ha betydelse för tolksystemets funktion.

Det är som tidigare nämnt först när det viktiga *kommunikativa handlandet* inom livsvärlden brister i rättssalen som tolkproblematiken uppdagas. Detta leder i sin tur till att förståelse uteblir vilket kan beror på olika omständigheter. De främsta anledningarna som respondenterna yrkade på i intervjuerna var; tolkens bristande kunskap (främst vad gäller terminologi och processförståelse men också tolkens avsteg från dess yrkesetik), tingsrätternas dåliga insikt i tolkyrket och även avsaknad kommunikation mellan de olika verksamheter som berör tolken.

Inom systemens styrningsfaktorer blir makt och pengar centrala. Idag behöver verksamheterna mer *ekonomiska resurser* framförallt inom utbildningsområdet. Tolksystemet måste även förhålla sig till vissa *rättliga bestämmelser* som är av betydelse för dess funktion både vid användning och upphandling av tolk.

Det går dock inte att bara se till de rättsliga normerna inom systemet eftersom dessa verkar tillsammans med andra omständigheter i samhället. Förverkligandet av en åsyftad effekt är, precis som Mathiesen menar, bestämt utefter de kontexter dvs., sociala, ekonomiska och politiska som lagstiftningen verkar inom. Alltså är tolksystemet påverkat av flera kontexter vilka kan inverka på hur lagen tillämpas i samhället. Mathiesen menar att om sammanhanget eller kontexten där lagen inverkar stoppar upp förverkligas inte de åsyftade effekterna (Mathiesen 2005:60).

Samma sak gäller för tolksystemets garanti om en rättvis rättegång. Europakonventionens åsyftade effekt förverkligas inte om kontexten där lagen inverkar stoppar upp. Här har det visat sig i uppsatsens resultat men även från tidigare forskning att den ekonomiska kontexten är av betydelse, dvs. det finns inte tillräckligt av styrmediet pengar varken inom TÖI eller KamK, vilket gör att tillgången på yrkeskompetenta tolkar begränsas. Både Domstolsverket rapport och Tolkprojektet har noterat att det behövs ökad kompetens bland landets alla tolkar. Utbildningssystemet får på så vis en avgörande roll när det gäller att utbilda tolkar och höja kvalifikationen (Pålsson 2010:19). För att lyckas med detta krävs mer ekonomiska resurser för att kunna svara upp mot samhällets behov av tolk och ge en ökad rättssäker likabehandling inom tolksystemet.

Om ett område ska kunna förbättras behövs dessutom forskning, i detta fall handlar det speciellt om didaktik och utbildningsvetenskap. TÖI har inga speciella resurser för detta. Utvecklingen av grundutbildningen är nämligen mycket viktig för att öka kontakttolkars yrkeskompetens och status (Norström 2011:46).

Sammantaget finner denna uppsats att det är omöjligt för det rådande tolksystemet att kunna garantera alla medborgare en rättvis rättegång. Med tanke på Europakonventionen artikel sexs formulering framgår lagen snarare som ett ideal

än ett mål, vilket gör den svår att tillämpa i realiteten (Mathiesen 2005:29). Tolkars varierande kunskap har enligt Domstolsverkets rapport betydelse, då rättstolkar uppfattas som mest skickliga i rättsliga sammanhang (Pålsson 2010:11). För att kunna öka tolkars kompetens måste utbildningssystemet samt KamK förses med tillräckliga resurser. Genom att öka de ekonomiska tillgångarna inom utbildningsområdet och inom KamK kan antalet yrkeskompetenta tolkar tillta, vilket gör att samhällets behov av tolk kan tillfredställas i ett större omfång och som leder till en ökad rättssäker likabehandling inom tolksystemet.

8.1 Förslag till fortsatt forskning

Inom tolksystemet kan jag se flera framtida forskningar framförallt nu när utbildningssystemet år 2012 ska samordnas under en ny myndighet (<http://www.tolk.su.se/>). Det skulle vara intressant att undersöka i fall det sker några förändringar och hur det i så fall påverkar tolksystemet.

Något som jag upptäckte under min datainsamling var att det verkar råda en del olikheter i respondenternas svar framförallt när det gäller tillämpning av tolk. Jag upplevde det som att Malmö tingsrätt ställde större krav på tolkens kompetens i jämförelse med Hässleholms tingsrätt. Respondenten vid Malmö tingsrätt berättade att det händer relativt ofta att de gör klagomål hos den tolförmedling de nyttjar då tolkservicen inte effektiveras på ett önskvärt vis. Hässleholms tingsrätt menade däremot att de mer eller mindre är glada om de bara lyckas få tag i en tolk som kan ställa upp.

Det verkade också finnas olikheter vad gäller förmedling av tolk mellan de båda respondenterna inom tolförmedlingarna. Privatägda Språkservice i Malmö berättade om deras tillsättspolicy som innebär högst tillgänglig kompetens för uppdraget. Detta skiljer sig mot den kommunala "Tolkakutens" resonemang som verkar inom en mindre ort i Skåne. De menade att de använder tolkar med stor erfarenhet eftersom det inte finns speciellt många auktoriserade i området. Precis

som citatet i resultatavsnittet menar ”Tolkakuten” att de *till och med skickar auktoriserad tolk till tingsrätten om de kan*. Tolkservicerådet har bl.a. tagit upp olikheter vad gäller privata och kommunala tolkförmedlingar. Där de kommunala ofta förekommer inom glesbygden där tolktjänst är dyrare pga. högre reskostnader för tolken tillskillnad från de privata som framförallt figurerar inom tätorterna (SOU 2004:15). Det verkar således som att ortens placering och dess storlek kan få betydelse för vilken typ av tolk som används i rättssalen. Det hade därför varit spännande att göra en djupare undersökning och jämföra fler större och mindre tingrätter och tolkförmedlingar i Sverige.

9. Referenser

Litteratur

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*, Stockholm: Liber AB

Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (2003). *Klassisk och modern samhällsteori*, Lund: Studentlitteratur

Axberger, Hans-Gunnar (2007). *Rättssäkerheten i brottmål – ifrågasatt av Justitiekanslern*, Malmö: Elanders Berlings AB

Benmaman, Virginia (1992). *Legal Interpreting: An Emerging Profession*, The modern language journal, vol. 76, No. 4, pp. 445-454.

Bryman, Alan (2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber AB

Fiske, John (2003). *Kommunikationsteorier – en introduktion*, Uppsala: Wahlström & Widstrand

Hydén, Håkan (2002). *Normvetenskap*, Lund: Sociologiska institutionen

Kurtén, Tage & Molander, Joakim (2005). *Homo Moralis – Människan och rättsamhället*, Lund: Studentlitteratur

Martens, Peter, Shannon, David & Törnqvist, Nina (2008). *Diskriminering i rättsprocessen – om missgynnanden av personer med utländsk bakgrund*, Västerås: Edita Norstedts

Mathiesen, Thomas (2005). *Rätten i samhället - En introduktion till rättssociologin*, Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-Karin (2007). *Kommunikation – Samspel mellan människor*, Polen: Studentlitteratur

Norström, Eva, Gustafsson, Kristina, Fioretos, Ingrid (2011). *"Tolkprojektet"*, Lund: Institutionen för kulturvetenskap

Petersson, Roger (2001). *Europakonventionen – En praktisk introduktion*, Göteborg: Norstedts Juridik AB

Pålsson et.al (2010). *Kvaliteten på tolkning i domstolar, m.m.*, Jönköping: Domstolsverket rapportserie 2010:4

Ryen, Anne, 2004. *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier*, Malmö: Daleke Grafiska AB

StAAF, Annika (2010). *Rätten och rättssystem – en introduktion för professionsutbildning*, Malmö: Liber AB

Sutton, J.R. (2001). *Law/Society – Origins, interactions, and change*, Thousand Oaks: Pine Forge Press

Svenning, Conny (2003). *Metodboken*, Eslöv: Lorentz Förlag

Torstensson, Niklas (2010). *Judging the Immigrant: Accents and Attitudes*, Umeå: Print & Media

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur AB

Offentligt tryck

Prop. 1971:30\del1 Kungl. Maj:fs proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m. given Stockholms slott den 12 mars 1971.

Prop. 1975:26 Regeringens proposition om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m.m.

Prop. 1983/84:78 Regeringens proposition om ändringar i rättegångsbalken m. m.

Prop. 1984/85:132 Regeringens proposition om tolk- och översättarutbildning m. m.

Prop. 1985/86:80 om ny förvaltningslag

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag

SOU 2004:15 Tolkförmedling - kvalitet registrering tillsyn

SOU 2005:37 Tolkutbildning - nya former för nya krav. Betänkande av utredningen om kontakttolkar

Promemoria DS A 1974:9 Auktorisation av tolkar och översättare

Förordning (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare

Kammarkollegiets tolkföreskrifter (KAMFS 2004:1)

Migrationsverkets protokoll GD nr 82/2008 En instruktion om tolkanvändning

Elektroniska referenser

http://www.kammarkollegiet.se/files/tolkar_oversattare/god_tolksed.pdf (Hämtades 2011-10-20)

<http://www.tolk.su.se/> (Hämtades 2011-10-20)

http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/dv-rapport_2010-4_tolkuppdraget_webb.pdf (Hämtades 2011-11-01)

http://www5.lu.se/upload/regelverket/forskning/etiska_riktlinjer_050422.pdf (Hämtades 2011-11-01)

http://www.tolkprojektet.se/Rapport_7_september_2011.pdf (Hämtades 2011-11-01)

<http://www.domstol.se/> (Hämtades 2011-11-15)

<http://www.kammarkollegiet.se/> (Hämtades 2011-11-15)

<http://www.sprakservice.se/sv/> (Hämtades 2011-11-15)

<https://www5-infotorg-se.ludwig.lu.se:2443/rb/premium> (Hämtades 2011-11-25)

<http://semantix.se/sv/Pressrum/Pressrum/Pressmeddelanden/2010/Domstolar-valjer-bort-auktoriserade-tolkar/> (Hämtades 2011-12-03)

<http://www.alden.se/rattegangskostnader1.htm> (Hämtades 2012-01-02)

http://www.malmo.com/swedish/thecity/malmo_brief/population.asp?Menu=City
(Hämtades 2012-01-02)

Tidning

Sahlin, Johan Alexander (2011). *Dåliga tolkar hotar rättssäkerheten*, TT, 5 september.
<http://tt.se/>

Wallqvist, Annette (2011). *Forskare: Stora brister i landets tolkservice*, Dagens Juridik, 17 november. <http://www.dagensjuridik.se/2011/11/forskare-stora-brister-i-landets-tolkservice>

Bilaga 1

Manual Tolkförmedling

Inledning:

Presentera mig själv och mitt uppsatsämne som handlar om hur tolkmissar kan hota rättssäkerheten. Mitt syfte med denna intervju är att få en inblick i ert arbete som tolkförmedlare och en uppfattning kring hur ni ser på detta dilemma som uppsatsen berör. Jag kommer att lägga fokus på tre element som jag tror kan ha en avgörande roll när det gäller tolkmissar i rättsliga sammanhang, nämligen kunskapsnivån, ekonomiska resurser samt utbildningssystemet.

Etiska principer:

Fråga om det är okej att jag använder mig av en bandspelar under intervjun.

Berätta om intervjupersonens rätt till anonymitet och vikten av konfidentialitet, dvs. att det som sägs under intervjun inte kommer att föras vidare, ingen kommer att få reda på vem som har gjort eller sagt vad under intervjutillfället.

Termer:

Jag kommer i mina frågor använda mig av termer så som tolkförmedling och tolkanvändare. Med tolkförmedling syftar jag på er verksamhet, dvs. Språkservice/”Tolkakuten”. Med tolkanvändare menar jag i dessa frågor tingsrätterna i Skåne, då jag i mitt uppsatsämne har valt att inrikta mig på just denna aktör. Jag kommer att ställa frågor kring både ert arbete här på tolkförmedlingen men även frågor som rör tolkanvändarna, dvs. tingsrätterna, något mer. Anledningen till att jag ställer dessa frågor är för att jag är intresserad av att få er helhetsuppfattning kring mitt uppsatsämne, där jag har valt att beröra dilemmat med tolkmissar både utifrån de ovan nämnda elementen men också utifrån en rättssäkerhetsaspekt.

Uppvärmningsfrågor och inledning på uppsatsämnets problematik:

1. Skulle du vilja börja med att beskriva dig själv, vem du är och vad du arbetar med?
2. Hur går det till när en tolkanvändare vänder sig till en tolkförmedling? (hur går själva proceduren till vid en tolkbeställning? Ställer tolkanvändarna några specifika krav vid beställningen?)
3. Vilka tingsrätter i Skåne använder sig av er som tolkförmedlare?
4. Finns det några bestämmelser som ni måste förhålla er till när ni tillsätter användaren en tolk? (i så fall vilka?) (utöver de bestämmelser som förekommer, finns det några andra faktorer som styr beställningen?)
5. Hur skulle du definiera uttrycket tolkmiss? (vad är en tolkmiss enligt dig och hur tror du att detta problem uppdagas i en rättegång?)
6. Varför tror du att detta dilemma med tolkmissar i rättssalen har uppdagats så pass mycket den senaste tiden?

Frågor kring kunskapens inverkan på dilemmat:

Som jag har förstått det, utifrån Domstolsverkets rapport, förekommer det fyra olika tolkkategorier; rättstolk, auktoriserad tolk, tolk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning och annan tolk.

7. Har ni tolkar i alla dessa kategorier? – Ungefär hur många tolkar har ni i respektive kategori? Vilka tolkar kategoriseras in under annan tolk?
8. Upplever ni kompetensskillnad mellan dessa olika tolkkategorier? (i så fall vilka?)
9. Som jag har förstått det, enligt Kammarkollegiets hemsida, så krävs något som kallas ”vardagsjuridik” för att kunna bli auktoriserad tolk? Vad innebär ”vardagsjuridik”?

Anser ni att det är tillräckligt för att kunna tolka vid en rättegång? (hur stor juridikkunskap har de övriga kategorierna?)

Frågor kring rättssäkerheten:

10. Tror du att tolkmissar kan hota rättssäkerheten? (hur tror du att detta dilemma med tolkmissar kan påverka er verksamhet som tolkförmedlare? – har t.ex. ni upplevt att tolkanvändarnas förtroende för ert arbete har minskat?)
11. Har ni upplevt några klagomål från era tolkanvändare? (i så fall vilka, och hur åtgärdar ni dessa ev. klagomål?) (förs det någon statistik över dessa klagomål?)
12. Upplever ni att större tingsrätter i Skåne ställer högre krav på auktoriserad tolk än andra/mindre tingsrätter i Skåne/Södra Sverige? (i så fall varför tror du att det är så? Är det lättare att kunna erhålla auktoriserad tolk till större städer?)

Ur domstolsverkets rapport går det även att urskilja att många domstolar mer eller mindre har gett upp hoppet om att erhålla en tolk från tolkförmedlingen som besitter tillräcklig kompetens eftersom de är så pass sällsynta, därav ställer hela 40 % av landets domstolar sällan eller aldrig några krav på att tolken ska vara auktoriserad.

13. Upplever ni denna svårighet i att kunna erhålla tingsrätterna i Skåne tolk med tillräcklig kompetens? (om nej, varför tror du att hela 40 % av landets domstolar upplever denna svårighet?)

Det framkommer bland annat ur media att domstolar ibland väljer pris på tolken före dess kvalitet.

14. Har ni upplevt detta? Hur tror du att det kan påverka rättssäkerheten vid en rättegång?
15. Som jag har förstått det erbjuder ni även telefontolkning under rättegångar, upplever ni någon skillnad på kontakttolkning och telefontolkning? (i så fall vilka och vad anser ni vara mest rättssäkert?)

Frågor om utbildningssystemet och framtida lösning på dilemmat:

Jag har läst kommentarer som Språkservice har gjort på Domstolsverkets rapport¹⁰ där de bl.a. anser att utbildningssystemet för tolkar är stelt och missanpassat för samhällets behov,

16. Är detta något du håller med om? Hur anser du att systemet borde fungera för att bättre kunna matcha samhällets behov?

¹⁰ Denna kommentar går att läsa på följande adress, http://www.sprakservice.se/pdf/sprakservice_kommentar.pdf

17. Hur tror du, avslutningsvis, att man kan lösa detta dilemma med tolkmissar i rättssalen?

Avslutning:

Tack för att intervjupersonen tog sig tid att medverka och fråga i fall det är okej att återkomma med fler frågor om det skulle uppstå några sådana.

Fråga i fall min intervjuperson vill ha ett exemplar av min färdigställda uppsats, när den väl är klar.

Bilaga 2

Manual Tolkanvändare

Inledning:

Presentera mig själv och mitt uppsatsämne som handlar om hur tolkmissar kan hota rättssäkerheten. Mitt syfte med denna intervju är att få en inblick i ert arbete som tolkanvändare och en uppfattning kring hur ni ser på detta dilemma som uppsatsen berör. Jag kommer att lägga fokus på tre element som jag tror kan ha en avgörande roll när det gäller tolkmissar i rättsliga sammanhang, nämligen kunskapsnivån, ekonomiska resurser samt utbildningssystemet.

Etiska principer:

Fråga om det är okej att jag använder mig av en bandspelar under intervjun.

Berätta om intervjupersonens rätt till anonymitet och vikten av konfidentialitet, dvs. att det som sägs under intervjun inte kommer att föras vidare, ingen kommer att få reda på vem som har gjort eller sagt vad under intervjutillfället.

Termer:

Jag kommer i mina frågor använda mig av termer så som tolkförmedling och tolkanvändare. Med tolkförmedling syftar jag på den verksamhet som ni nyttjar vid tolkbeställning. Med tolkanvändare syftar jag på ert arbete här på tingsrätten. Jag kommer att ställa frågor kring både ert arbete men även frågor som rör tolkförmedlarna något mer. Anledningen till att jag ställer dessa frågor är för att jag är intresserad av att få er helhetsuppfattning kring mitt uppsatsämne, där jag har valt att beröra dilemman med tolkmissar både utifrån de ovan nämnda elementen men också utifrån en rättssäkerhetsaspekt.

Uppvärmningsfrågor och inledning på uppsatsämnets problematik:

1. Skulle du vilja börja med att beskriva dig själv, vem du är och vad du arbetar med?
2. Hur går det till när ni gör en tolkbeställning?
3. Finns det några bestämmelser som ni måste förhålla er till när ni gör en tolkbeställning? (i så fall vilka?) (utöver de bestämmelser som förekommer, finns det några andra faktorer som styr beställningen?) - Jag tänker här på faktorer som tid och ekonomi, dra ex. med häktningsförhandling.
4. Hur skulle du definiera uttrycket tolkmiss? (vad är en tolkmiss enligt dig och hur uppdagas detta problem i tingsrätten?)
5. Varför tror du att detta dilemma med tolkmissar i rättssalen har uppdagats så pass mycket den senaste tiden?

Frågor kring kunskapens inverkan på dilemmat:

Som jag har förstått det, utifrån Domstolsverkets rapport, förekommer det fyra olika tolkkategorier; rättstolk, auktoriserad tolk, tolk med utbildningsbevis från sammanhållen grundutbildning och annan tolk.

6. Använder ni er av tolkar från samtliga av dessa kategorier? Vet du vad som är skillnaden mellan dessa olika tolkkategorier?
7. Upplever ni kompetensskillnad mellan de olika tolkkategorier? (i så fall vilka?)
8. Som jag har förstått det, enligt Kammarkollegiet, så krävs något som kallas "vardagsjuridik" för att kunna bli auktoriserad tolk? Vet du vad "vardagsjuridik" innebär? Anser ni att det är tillräckligt för att kunna tolka vid en rättegång?

Frågor kring rättssäkerheten:

9. Tror du att tolkmissar kan hota rättssäkerheten? (hur tror du att detta dilemma med tolkmissar kan påverka er verksamhet som tolkanvändare? – har t.ex. ni upplevt att samhället har tappat förtroende för ert arbete?)
10. Har ni någon gång gjort klagomål hos tolkförmedlingen pga. tolkens bristande kompetens? (i så fall vilka, och hur kan dessa klagomål åtgärdas?) (för ni någon statistik över dessa klagomål?)
11. Tror du att det är lättare för en större tingsrätt i Skåne att kunna erhålla en auktoriserad tolk än en mindre tingsrätt? (i så fall varför tror du att det är så?) (du har varit rådman både i Malmö och Hässleholm om jag har förstått det rätt, har du upplevt någon skillnad inom de olika tingsrätterna, när det gäller tillgång till auktoriserad tolk?)

Ur domstolsverkets rapport går det också att urskilja att många domstolar mer eller mindre har gett upp hoppet om att erhålla en tolk från tolkförmedlingen som besitter tillräcklig kompetens eftersom de är så pass sällsynta, därav ställer hela 40 % av landets domstolar sällan eller aldrig några krav på att tolken ska vara auktoriserad.

12. Upplever ni denna svårighet i att kunna få tag i en tolk med tillräcklig kompetens? (om nej, varför tror du att hela 40 % av landets domstolar upplever denna problematik?)
13. Som jag har förstått det förekommer det både telefon- och platstolkning i tingsrätten, upplever ni någon skillnad på de olika tolksätten? (i så fall vilka och vad anser ni vara mest rättssäkert?)

Frågor om utbildningssystemet och framtida lösning på dilemmat:

Jag har läst kommentarer som Språkservice har gjort på Domstolsverkets rapport där de bl.a. anser att utbildningssystemet för tolkar är stelt och missanpassat för samhällets behov,

14. Är detta något du håller med om? Hur anser du att systemet borde fungera för att bättre kunna matcha samhällets behov?
15. Språkservice ger även utbildning till er tolkanvändare, är detta något som du känner till och är det något som tingsrätten nyttjar?
16. Hur tror du, avslutningsvis, att man kan lösa detta dilemma med tolkmissar i rättssalen?

Avslutning:

Tack för att intervjupersonen tog sig tid att medverka och fråga i fall det är okej att återkomma med fler frågor om det skulle uppstå några sådana.

Fråga i fall min intervjuperson vill ha ett exemplar av min färdigställda uppsats, när den väl är klar.